

Сураи Ғофир

Сураи 40-ум буда, аз 85 оят иборат аст

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

Сураи Ғофир дар асл чун дигар сураҳои дар Макка нозилшуда баҳси ақидавиро пеша дорад. Метавон гуфт, ки мавзӯи баҳси ин сура байни ҳидоят залолат ва ҳаққу ботил аст. Ин аст, ки дар он таҳдиду ваъид, зикри рафторҳои шадид ва барои намуна аз муттақиён ва аз малоики бардорандагони Арш ва дуъои бо хушӯӣ бо хузӯӣ онҳо ёд шуда, ваҳму ҳавли рӯзи охиратро баён месозад. Омада, ки дар он рӯз бандагон барои ҳисобу китоб назди Аллоҳ таъоло ҳозиранд ва дар ҳамин лаҳзае, ки аз тарсу ваҳм дилҳояшон наздик ба кафидан аст, подоши аъмоли худро, хоҳ хайр ва хоҳ шар бошанд, пешорӯи худ мебинанд.

Баъдан ҳадиси имону туғён ба миён меояд. Мисли он ки ҳамин гуна ҳолат байни ҳазрати Мӯсо (а) ва Фиръавни лаъин ба миён омадааст. Он лаънатшуда, пеш аз доман паҳн намудани шариъату дину имон, тасмим гирифт Мӯсо (а) ва пайравони ӯро бо истифода аз зӯру тавоноияш несту нобуд созад. Бояд гуфт, ки дар ин қиссаи Мӯсо (а) як қатор суҳанҳои нав баён мегардад, ки қаблан зикри худро наёфтаанд. Аз ҷумла ин аст, ки марде аз оли Фиръавн имон оварда буд, вале имондоронашро пинҳон медошт. Дар охир бошад, ҳалоки Фиръавну тобеъонаш ва наҷот ёфтани равандагони роҳи ҳақ баён мегардад.

Инчунин дар ин сура баъзе масоили кавния (оламҳо) мавриди баррасӣ қарор мегирад. Аз он ҷумла, шоҳидӣ додани баъзе ашё ба бузургии Аллоҳтаъоло. Барои ибрати бандагони ёғӣ, (саркаш) аз баъзе ашё мисол оварда мешавад, ки онҳо ба ваҳдонияти Аллоҳ ба забони ҳол гувоҳӣ медиҳанд. Онҳо барои инсони оқил далеланд, ки Аллоҳ ягона ва бемислу монанд аст. Барои тақвияти ин нуқта ва равшан сохтани он фарқияти муъмину кофир бо масале чун фарқияти бино ва нобино баён мегардад. Муъмин ба нури Аллоҳ мушарраф гардида, бо басирати том ба ашё назар мекунаду Холиқи худро дарк месозад. Аммо куфрпеша бошад, мисли фарди дар торикиҳо печида низоми дурусти назарро то ҷое гум кардааст, ки ҳеҷ ибрат гирифта наметавонад.

Сура бо зикри бандагони тоғию саркаш, ки ногаҳон ба сарашон азоби илоҳӣ ва ҳалокату даҳшат меояд, ба анҷом мерасад.

Ин буд назари кӯтоҳе аз равзанаи ин сураи муборак.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

Ҳа, Мӣм. 1.

1. Ҳо, мим (маънои ин ҳарфҳоро танҳо Худованд медонад).

Сураи «Гофир» яке аз ҳафт сурае аст, ки бо чунин ҳарфҳо, ки Аллоҳ таъоло ихтиёр намудааст, оғоз меёбад. Ин ҳарфҳо ҳарфҳои муқтаъа (яъне ҳиҷоӣ) буда, ба муъҷиза будани Қуръон далолат намуда, бори дигар ақли инсонро очиз мегардонад. Яъне ишора аст ба ин маънӣ, ки ай инсонҳо, бубинед Қуръон аз он ҳарфҳое мураттаб гардидааст, ки мавриди истифодаи шумо қарор доранд. Агар шумо қодиред, пас китобе ба мисли он биёред! Лекин ин ақида собит аст, ки тамоми инсонҳо ва ҷинҳои рӯи олам ба кӯмаки ҳамдигар биширобанду якҷоя саъю кӯшиш ба харҷ бидиҳанд ҳам, ҳеҷ гоҳ ба навиштани чунин як китоб даст намеёбанд. Баъзе гуфтаанд (Ҳо, мим) номе аз номҳои Аллоҳ таъоло.

Хулоса, ин оят аз ҷумлаи муташобеҳот (сирр) аст. Донишмандони маъно ва тафсири онро мо аҳли суннати вал ҷамоъат ба Аллоҳ таъоло ҳавола мекунем.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Таъзилу-л-китоби миналлоҳи-л-Ъазизу-л-Ъалим. 2.

2. Фурӯ фиристодани ин китоб аз ҷониби Аллоҳи ғолиби доноӣ.

Аллоҳ таъоло зимни ояти мазкур мефармояд, ки Қуръон китоби осмонӣ буда, он офаридаи инсон ва ё ҷин нест. Он барои ҳидояти башар аз тарафи Аллоҳ нозил шудааст, ки дар мулки худ ғолибу тавоно ва дар офаридани махлуқот олиму доноӣ.

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

إِلَيْهِ الْمَصِيرُ

**Ғофири-з-заъми ва қобили-т-тавби шадиди-л-ъиқоби зи-
т-тавли лā илаҳа иллā Ҳува илайҳи-л-масӣр. 3.**

**3. Омӯрзандаи гуноҳ ва қабулқунандаи тавба, (ва) (касонеро, ки
хоҳад) сахт иқобқунанда аст, Худованди тавноност, нест
маъбуде барҳақ, магар ӯ, бозгашт ба сӯи ӯст.**

ӯ таъоло мағфиратқунандаи (бахшоянда) гуноҳони бандагон аст, ҳамчунин қабулқунандаи тавбаи бандагонест, ки ба ҷурму гуноҳ олуда шудаанд. Албатта, онҳое мавриди афви Аллоҳ таъоло қарор мегиранд, ки аз гуноҳи содиркардаи хеш пушаймон шуда, ба сӯи он Зоти пок рӯи оранд. Агар аз гуноҳ тавба нақунанд, сари таслим пойин наоранд, Аллоҳ таъоло нисбати ҷунин бандагон бениҳоят сахтгир аст.

ӯ таъоло соҳиби фазлу инъом аст. Касеро хоҳад, иноят (мадад, ёрӣ) мекунад. ӯ ба ҳама кор қодиру тавноност. Нест маъбуде (парастешкардашудае) барҳақ, магар ӯ. Бозгашти тамоми халоиқ дар охир ба сӯи ӯст. Подошдиҳандаи амалҳои тамоми бандагон аст. Он ҷо (дар охират) ҳар касе, албатта, мукофот ё ҷазои амалҳои худро мегирад.

Албатта, Қуръон ҳидояти Аллоҳ таъолост барои оламиён. Бинобар ин, дар ин оят қаблан омадани мағфирату тавба валлоҳу аълам, далолат ба он мекунад, ки фазлу раҳмати Парвардигор бисёр васеъ аст ва раҳмати ӯ ҳамеша аз азобаш бештару пештар аст. Ин оят ба мо ҳушдор медиҳад, ки ҳеҷ гоҳ навмед набояд шуд, баръакс аз мағфирати ӯ таъоло ҳамеша умедворӣ бояд намуд.

Дар ояти зерин аз бандагони ҷидолқунанда ёд мешавад.

مَا تَجِدُ فِيْ ءَايٰتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَلَا يَغۡرُكۡ تَقۡلِيۡبُهُۥمۡ فِى الْبَلَدِ ﴿٤﴾

**Мā юҷāдилу фӣ айāтиллāҳи илла-л лазӣна кафару фа лā
яғрука тақаллубухум фи-л билāд.4.**

**4. Муҷодала намеқунанд дар сухани Аллоҳ, магар ононе ки кофир
шуданд, пас туро омадурафти онҳо дар шахрҳо фиреб надиҳад**

Албатта, инсони соҳибхиради комил, бо дидаи дақиқ ба аломатҳои равшани атрофи худ назар намуда, итминон ҳосил менамояд, ки мураккабӣ ва гуногунии ҳама ашъи мавҷудбуда ақли инсонро оқиз гардондааст. Мавҷудоти олам далолат ба он меқунанд, ки онҳо Офаридгоре доранд, ки он яккаву ягона аст. Ба ҳамин асос ӯ аз ҳақ рӯйгардон намешавад ва дар оятҳои Аллоҳ таъоло муҷодала намекунад. Аммо шахсони моддапараст (материалист, моддигаро) ин ҳақиқати исботшударо нодида мегиранд, ҳатто оятҳои Қуръониро инкор меқунанд ва баҳсу

мунозараи беасосро пеш мегиранд. Солҳо мегузарад, вале онҳо ҳеҷ гоҳ натиҷаи дилхоҳашонро ҳосил карда наметавонанд. Чунин шахсоне, ки ҳақро ботил баҳо мегузоранд, кофиршудагонанд. Аз ин рӯ, давоми оят мефармояд, ки ай оқилу ҳушманд, фирефтаи чунин афрод машав. Ҳарчанд онҳо дар айни замон дар шахрҳо гаштугузор доранд, соҳиби пул, мол ва сарвати дунёанд, бо вучуди доштани неъматҳои фаровон, агар ба Аллоҳ таъоло, ки бахшандаи ҳама неъматҳост, имон надошта бошанд, шақитарин (бадбахттарин) мардуманд. Ҳамаи ин неъматҳои онҳо дар нисбати дараҷоти Биҳишт ва неъматҳои он ҳеҷ асту мисли як сояи гузаро аст. Муҳлати маишати онҳо дароз нест. Агар онҳо аз гуноҳони содиркардаи худ пушаймон нашаванд, тавба наkunанд, лутфу муросои Парвардигорро нодида бигиранд, Аллоҳ таъоло баногоҳ онҳоро чунон ба азоб бикашад, ки дигар он дам ҳеҷ тадбире аз дасташон наояд.

Ояти мазкур, валлоҳу аълам тасаллие барои Расулуллоҳ (с) ва таҳдиди шадиде барои кофирон буд ва ояти зер мисолеро аз саргузашти муҷодалакунандагони собиқ бо Худову Расул, баён мекунад:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَدُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ

Каззабат қаблаҳум қавму Нӯҳи-в ва-л аҳзабу мим баъдиҳим. Ва ҳаммат куллу умматим би расулиҳим ли яъхузӯҳ. Ва қадалу би-л-баътили ли юдҳизу биҳи-л-ҳаққа фа аҳазтуҳум. Фа кайфа кона ъикоб. 5.

5. Пеш аз онҳо қавми Нӯҳ ва ҷамоъатҳои дигаре баъд аз қавми Нӯҳ пайгамбаронро дурӯғ ҳисобиданд ва ҳар уммат қасд кард, то пайгамбари худро бигиранд (ва ҳар чи хоҳанд бо ӯ бикунанд) ва ба суханони беҳуда муҷодала карданд, то ҳақро аз по дароранд. Пас, онҳоро (ба бало) гирифторм кардам, пас, (бинед) чӣ гуна буд уқубати Ман?

Пеш аз кофирони Макка кавмҳои дигари бисёр гузашт, ки онҳо пайғамбарони худро дурӯғгӯй ҳисобида, бо онҳо ситеҳзаю муҷодала намуданд, яке аз онҳо қавми Нӯҳ (а) буд, ки ба муқобили

ҳақ ҳизбҳо таъсис дода, барои аз миён бурдани дини ҳақ ва набии Аллоҳ муборизаи оштинопазир бурданд. Ҳамчунин қавмҳои Оду Самуд ва Фиръавн низ, аз ин қабил буданд. Ҳатто кор то ҷое расид, ки он тоғиён (саркашон) ҳариси аз байн бурдани каломи раббонӣ буда, баъзе анбиёи кромро ба қатл ҳам расониданд. Аммо алангаи оташе, ки онҳо сар дода буданд, оқибат домани худӣ онҳоро фаро гирифт ва ба амри Аллоҳ таъоло бо азобҳои таърихӣ ба ҳалокат расиданд.

Аллоҳ таъоло мефармояд, ки бингаред, то азоби мо чӣ гуна шадид аст, ки ҳеҷ яке аз исёнгарон дар амон намонда, ҳама аз беҳу бун нобуд гардиданд. Дар ҳақиқат, то ҳол аз ин гуна мардум дар ҳар гӯшаи канори дунё нишонаҳои харобазорҳои боқӣ мондаасту халос.

Мутаассифона, имрӯзҳо боз пайравони онҳо дар тан ҷомаи хусумат пӯшидаанду ҳаргиз онро аз тан дур кардани нестанд ва алайҳи ҳақ мубориза мебаранд.

Ҳол он ки дар натиҷаи ковишҳои бостоншиносон дар қишри замин чандин шаҳрҳои вайроншуда пайдо гардид, ки нишонаи раднопазири уқубати Аллоҳ таъоло бар он қавмҳои саркаш аст, вале ин нишонаҳо барои саркашон ва роҳгумзадагон дарси ибрат намешавад ва онҳо боре ҳам аз худ суол намеkunанд, ки чаро шаҳру деҳоти мо болои замин асту онҳо зер замин? Чӣ боис шуд, то онҳо таги чандин мукааб хок мондаанд? Албатта, ин ҳама барои ибратгирандагони бохирад дарси бузург аст. Кӣ метавонад кафолат бидиҳад, ки шаҳрҳои имрӯза ҳам, ба чунин ҳолат дучор намеоянд?

Навъи дигаре аз тарсу бим барои муҷодалакунандагон дар ояти зер идома дорад.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

Ва казъалика ҳаққат калимату Раббика ъала-л лазъина кафарӯ аннаҳум асҳабу-н-нър. 6.

6. Ва ҳамчунин ҳукми Парвардигори ту бар ононе ки кофир шудаанд, собит шуд, ки албатта, онҳо аҳли Дузаҳанд.

Дар ин ояи карима Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), ҳамчунон ки вуруди азоб барои қавмҳои саркаши гузашта ба сабаби инкор кардани пайғамбарони замонашон ҳукм шуда буд, барои саркашон ва кофирони қавми ту низ, чунин азоб нозил хоҳад шуд. Даре нагузашта тавре, ки Пайғамбар (с) хабар дода буданд, азоби дунявӣ барои кофирон нозил шуд.

Дар давоми оят Аллоҳ таъоло хабар додааст, ки барои қавмҳои алайҳи ҳақ муборизабаранда (мучодалакунанда) дар охират ҳам, азоби саҳт ҳаст. Ҷои онҳо Ҷаҳаннам аст. Азоби охират барои онҳо ҳақ асту собит аст.

Баъди зикри аҳволи кофирон ва фосиқону бадкорон дар ояти навбатӣ Аллоҳ таъоло аз ҳоли фариштагони пок хабар медиҳад.

الَّذِينَ تَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ

وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا

فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

**Ал-лазӣна яҳмилиӯна-л-Ъарша ва ман ҳавлаҳу
юсаббихӯна би ҳамди Раббихим ва юьминӯна биҳи ва
ястағфирӯна лил лазӣна аманӯ Раббанъ васиътa кулла
шай-и-р раҳмата-в ва ълманъ фағфир лил лазӣна табу
ва-т-табаъу сабилака ва қиҳим ъазāба-л-Ҷаҳим. 7.**

**7. Ононе ки Арширо мебардоранд ва ононе, ки атрофи Аршанд, бо
(ҳамроҳи) ситоиши Парвардигори худ тасбеҳ мегӯянд ва ба ӯ
имон доранд ва барои муъминон омуриши меҳроҳанд (ва мегӯянд):**

**«Эй Парвардигори мо, ҳама чизро раҳмат ва илми Ту иҳота
намудааст, пас, ононеро, ки тавба карданд ва роҳи Туро пайравӣ
намуданд, биёмурз ва онҳоро аз азоби Дӯзах нигоҳ дор!»**

Ин аст тарзи истиғфори фариштагон, ки Аллоҳ таъоло ба онҳо таълим додааст. Фариштагоне, ки Арширо мебардоранд, бандагони муқарраби (наздиктарини) даргоҳи Аллоҳанд. Он фариштагоне, ки гирдогирди Арш қарор доранд, бошарафтарин ва бузургтарин фариштагон мебошанд. Адади онҳоро ба ҷуз Аллоҳ таъоло ҳеҷ аҳаде намедонад. Онҳо дар ибодати Аллоҳ таъоло доимо устуворанд. Онҳо ҳамеша Аллоҳ таъолоро тасбеҳ гуфта, ӯро аз тамоми нуқсонҳо ба покӣ ёд мекунанд. Ҳамду санои ӯро бо сифатҳои комил ба ин тариқ мегӯянд: "Ғайри Аллоҳи воҳиду қаҳҳор дигар илоҳе барои мо нест".

Фариштагон ҳама вақт мутобиқ ба фармудаи Аллоҳи ягона амал намуда, ҳаргиз аз фармони ӯ сар наменепечанд ва мисли баъзе инсонҳо кибру ғурур ҳам намеварзанд.

Нукта: ҳамаи инсонҳои мусалмон ба вуҷуд доштани фариштагон боварӣ доранд. Боз ҳама медонанд, ки фариштагон

низ муъминанд, яъне ба Худои таъоло имон овардаанд. Дар ояти ҳафтум овардани калимаи "юъминун" нисбати фариштагон чӣ манфиат дорад? Шояд посух ин бошад, ки зикри калимаи (имон) барои таъкиду шараф ва фазилати имон ва тарғиби он бошад, зеро як рукни ақидаи саҳеҳ имон аст. Аллоҳ донотар аст.

Боз мегардем ба сӯйи аҳволи фариштагони бардорандаи Арш ва фариштагони гирди Арши Раҳмон буда. Тавре аз тарҷумаи ояти боло маълум гардид, бо вучуди он ки фариштагони мазкур дар тасбеҳ гуфтани ситоиши Аллоҳ таъоло фуру рафта бошанд ҳам, боз аз Аллоҳ таъоло мағфирати (бахшиши) гуноҳҳои муъминонро меҳоҳанд. Онҳо дуъо мекунанд, ки *ай Парвардигори мо, раҳмат ва илми Ту ҳама чизро дар бар гирифтааст, пас мағфират кун (бубахш) ононро, ки аз гуноҳу аз бадкориҳои худ аз таҳти қалб тавбакунадагонанд. Аз шарик овардан ба Ту парҳез доранд ва пайрави роҳи ҳаққи анбиё ва расулони Туанд. Онҳоро аз азоби Ҷаҳаннам нигаҳ дор.*

Дар ояти навбатӣ талаби фариштагон аз Парвардигор барои манфиъати бандагони муъмин идома дорад.

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّتِ عَدْنِ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ

وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾

**Раббанā ва адхилҳум ҷаннатӣ ъаднини-л-латӣ
ваъаттахум ва маъ салаҳа мин абъаихум ва азвāчиҳум ва
зуррийāтиҳум. Иннака анта-л Ёзизу-л-Ҳаким. 8.**

**8. Эй Парвардигори мо, онҳоро дар ҷаннатҳои пурнеъмат,
ончунон ҷаннатҳое ки ба онҳо ваъда кардаӣ, ворид кун. Ва низ ҳар
ки неқӯкор бошад аз падарони онҳо ва занони онҳо ва фарзандони
онҳо, ҳаройина, Ту ғолибу боҳикматӣ.**

Дар давоми дуъо он фариштагон дар ҳаққи муъминон меӯянд, ки ай Парвардигори мо, онҳоро ба бӯстонҳои пурнеъматӣ Ҷаннат дохил кун, ба ҳамон Ҷаннате, ки ба онҳо ваъда кардаӣ. Инчунин ҳар ки муъмину неқӯкор бошад аз падарони онон, занони онон ва фарзандони ононро ҳамроҳи онҳо ба Ҷаннат ворид намо. Албатта, Ту чунон тавоноӣ, ки ҳеҷ чиз бар Ту ғалаба карда наметавонад. Ба ҳар чизе ҳикмати Ту рафта бошад, хилофи он амал кардан имконнопазир аст. Ай Парвардигори олам, ҳар чиз мувофиқи ҳикмати худат анҷом меёбад!

Охири дуъои фариштагон дар ояти зерин идома дорад.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۖ وَذَلِكَ هُوَ

الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

Ва қиҳиму-с-саййиāt. Ва ман тақи-с-саййиāti явмаизин фа қад Раҳимтах. Ва зāлика ҳува-л-фавзу-л-ъаẓīm. 9.

9. Ва онҳоро аз азоб (бади)-ҳо нигоҳ дор ва ҳар киро дар ин рӯз аз уқубат нигоҳ дорӣ, батаҳқиқ, бар вай раҳм кардаӣ ва ин комёбии бузург аст».

Аз мазмуни оятҳои 7, 8 ва 9 равшан зоҳир аст, ки дуъои фариштагони гирди Арш ва бардорандагони Арш ҳоло ҳам идома дорад. Ҳар хонандаи муъмини ҳушманд бо иҷро кардани шартҳои дар ин оятҳо зикршуда метавонад худро шомили чунин дуъои ҳолисонаи фариштагон намояд. Инчунин дар ин оятҳо ба муъминон тарзи дуъокунӣ таълим дода шудааст.

Яъне фариштагон талаб мекунанд, ки Худовандо, муъминонро аз амалҳои бад, амалҳои гуноҳ, амалҳои, ки кардани онҳо аз тарафи Худат манъ шудааст, нигоҳ дор. Ҳар касеро ин рӯз аз чунин амалҳо нигоҳ дорӣ, ба таҳқиқ Ту ба ӯ лутфу меҳрубонӣ намудӣ ва аз шармандагии рӯзи растохез наҷоташ додӣ. Дарёфти лутфу меҳрубонии Аллоҳ таъоло ва раҳо ёфтани аз сахтии рӯзи даҳшатбори қиёмат барои банди муъмин чунон саодат ва комёбии бузург аст, ки мисли он ҳеҷ зафаре наҷотбахш нест.

Дар ҳамин ҷо зикри аҳволи фариштагон ва муносибати онҳо бо бандагони муъмин муваққатан ба поён мерасад ва аз ин баъд зикри баъзе аҳволи кофирон баён мегардад.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ

إِذْ تَدْعُونَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

Инна-л-лаẓīна кафару юнāдавна ла мақтуллоҳи акбару мим мақтикум аяфусакум из тудъавна ила-л-имāни фа такфурун. 10.

10. Ҳаройина, ба ононе ки кофир шуданд, овоз дода шавад: «Албатта, безориш Аллоҳ ҳоло нисбати шумо аз безориш худатон, аз нафсҳоятон бузургтар аст, зеро дар он вақте ки

(дар дунё) ба сӯи имон хонда мешудед, дар куфратон боқӣ мемондед».

Дар ин оят яке аз лаҳзаҳои душвори аҳволи кофирон дар рӯзи қиёмат тасвир шудааст. Онҳо дар дунё ҳангоми зинда буданашон маротиби зиёд барои имон овардан даъват мешуданд, вале ҳар дафъа даъватро рад ва инкор мекарданд. Акнун рӯзи қиёмат азоби даҳшатбори бемисро мебинанд ва мечашанд. Азоб чунон тоқатфарсост, ки кофирон аз ҳудашон ва аз мавҷуд буданашон безор мешаванд. Ана дар ҳамин ҳолат аз тарафи фариштагон ба сӯи кофирон нидои маломат меояд, ки дар дунё, ҳангоме ки шуморо ба сӯи имон даъват мекарданд, чаро рӯйгардон мешудед ва дар куфри худ боқӣ мемондед.

Ояти мазкур барои кофирон нигаронида шуда, мефармояд, ки дар он рӯзи даҳшатбор ба онҳо нидо мешавад, ки ай кофирон, имрӯз дар Ҷаҳаннам худро бад мебинеду аз нафсҳои хеш безорӣ меҷӯед. Шумо бояд бидонед, ки бад дидани Аллоҳ таъоло шуморо дар дунё саҳттару бузургтар буд аз бад дидани нафсҳои он дар ин рӯз, чунки расулон ва тобеъони онҳо ба он имоне, ки Аллоҳ шуморо барои соҳиб шудани он халқ намуда буд ва бо ҳуҷҷат ҳақиқати он зоҳир буд, шуморо огоҳ сохта буданд. Шумо онро сарфи назар намуда, кофир шудеду худро аз раҳмати васеи Аллоҳ дур сохтед. Ана дидед, ки шумо дар кучодед чӣ нидои дилхарошери шунида истодаед! Афсӯсу ҳайҳоти шумо, ки дигар фурсати истифору тавбакуни барои шумо нест.

Чун онон натиҷаи куфри худро мебинанд, суханони зеринро ба забон меоранд:

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتْنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ

خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ﴿١١﴾

**Қолу Раббанӣ аматтанаънатайни ва аҳйятанаънатайни
фаътарафна бизунубина фа ҳал илā хуруҷи-м мин
сабил.11.**

11. Гӯянд: «Эй Парвардигори мо! Моро ду бор бимирондӣ ва моро ду бор зинда гардонидӣ, пас ба гуноҳи худ иқро кардем, пас, оё ба сӯи берун омадан роҳе ҳаст?».

Дареғо кофирон баъди дидани қудрату азоби муқарраркардаи илоҳӣ суханҳои зеринро мегӯянд, ки ай Парвардигори! Ту моро дубора миронидӣ ва дубора зинда гардонидӣ, мо ба гуноҳони худ

икрор ҳастем, медонем, ки дар дунё ҷинойти бисёр кардаем, акнун қудрату тавоноии Туро хуб дарк намудем, оё бори дигар моро ба сӯи дунё боз мегардонӣ, то ба тоати Ту амал намоем? Оё моро аз азоби нор наҷот медиҳӣ, то аз нақӯкорон пайравӣ намоем?

Ба ҳамин гуна суҳанҳо василаҳо меҷӯянд, то худро аз азоби илоҳӣ наҷот бидиҳанд. Лекин ҳайҳот ин афсӯсу пушаймонӣ барои онҳо суде надорад. Зеро ба ҳангоми дар дунё умр ба сар бурданашон онҳо ба сӯи имону тоъату ибодат даъват мешуданд, вале онро инкор мекарданд, ҳатто ҳастии рӯзи қиёматро ҳам, дурӯғ меҳисобиданд. Аз ин хотир, ба онҳо боз ҷавоби дилқӯбе дода мешавад...

ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُۥ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحَدَّهٗ كَفَرْتُمْۚ وَاِنْ يُشْرَكَۤ بِهٖ تَوَمَّنُوۡاۙ

فَاَلْحٰكُمُ اللّٰهُ الْعَلِیُّ الْكَبِیْرُ

Зāликум би аннаҳӯ изā дуъияллоҳу ваҳдаҳу кафартум ва ий юшрак биҳи туъмину. Фа-л-ҳукму лиллāҳи-л-Ъалиййи-л-Кабӯр. 12.

12. Ин (азоб) ба сабаби он аст, ки чун Аллоҳро ба ягонагӣ ёд карда мешуд, инкор мекардед ва чун ба Ў ширк муқаррар карда мешуд, бовар медоштед. Пас, (акнун) ҳукм аз он Аллоҳи баландқадру бузург аст!

Аз тарафи Аллоҳ таъоло ба онҳо гуфта мешавад, ки ин азоби доимии Дӯзах барои шумо бар асари куфру беимонии шумост. Чун дар дунё шуморо ба сӯи имон хонда мешудед, шумо онро инкор мекардед ва расулро дурӯғгӯй меҳисобидед, аммо чун ба сӯи бутҳое мисли Лот, Уззо ва монанди онҳо хонда мешудед, бе ягон дудилагӣ ба улуҳияти (илоҳ будани) онҳо бовар мекардед ва бо як дилгармӣ ба парастии онҳо мепардохтед. Акнун айна ҳол ҳар қадар "оманно ва садақно" ("имон овардем ва тасдиқ намудем") гӯед ҳам, барои шумо суде надорад. Ҳоло бошад, ҳукми шумо дар маҳкамаи адолати олию бузурги Парвардигор аст. Ў ба танҳояш ҳукмро мебарорад, на Лоту Уззо. Барои шумо роҳи бозгашт ба дунё дигар вуҷуд надорад. Агар бошад ҳам, аз табиати шумо зоҳир аст, ки чун ба дунё боз гадонида шавед ҳам, аз нав ба куфру фаҳше, ки дар дунё доштед, ғарқ мегардед. Ба ҳамин хотир ҷазои ягонаи шумо ин ҳабси доимӣ дар Ҷаҳаннам аст.

Аз як сӯ ҳукми ояти мазкур барои мушрикони як таҳдиди шадид бошад, аз сӯи дигар таъкид бар он аст, ки ширк овардан гуноҳи афвонапазир аст, ибодати бутҳо асло ҷоиз нест.

Ҳамрадифи ояти мазкур ояти зер ҳам, ба қудрати комил ва ҳикмати Аллоҳ таъоло далолат мекунад. Он ҳам барои ҷоиз набудани ибодати бутон далелу бурҳон аст:

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ وَيُنَزِّلْ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ

إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

Ҳува-л-лазӣ юрикум айъатиҳи ва юназзилу лакум-м мина-с-самъи ризқо. Ва ма ятазаккару иллā ма-й юниб. 13.

13. Ўст он Зоте, ки ба шумо нишонаҳои Худо менамояд. Барои шумо аз Осмон ризқро фурӯ мефиристад. Пандпазир намешавад, магар шахсе, ки (ба сӯи Аллоҳ) тавбакунон рӯҷӯ мекунад.

Аллоҳ таъоло барои намоиши қудрати беинтиҳои Худ бо офаридани тамоми махлуқот, ҷи дар олами боло ва ҷи дар олами поён аломатҳоро зоҳир сохтааст. Масалан, инсонии комилақл як дафъа сари масъалаи ризқу рӯзӣ ба андеша равад, бешубҳа дармеёбад, ки борони аз осмон фурӯрезанда сабаби пайдоиши ғизои тамоми махлуқот буда, он яке аз аломатҳои қудрати комили Офаридагор аст. Дигар махлуқотро ва ё дигар аломатҳоро ҳам, инсонии бохирад ба назари эътибор ва озмоиш бингарад, муқаддима ҳамин хоҳад буд. Албатта, аз ин нишонаву аломатҳо инсоне панду ибрат гирифта метавонад, ки имонаш комил бошад ва ба ҷуз фармудаи Аллоҳи ягона дигар шуғло қабул накунад. Инсон бояд донад, ки ин оламҳо Офаридагоре доранд ва офариниши инсон бе ҳикмат набудаву барои ҳар як амал назди Холиқаш (Аллоҳи ягона) ҷавоб хоҳад гуфт. Ба ҳубӣ дарк кунад, ки бозгашти охир ба сӯи Аллоҳ таъоло хоҳад буд. Чунин шахсон тоъату ибодати худро, чуноне ки Аллоҳ таъоло дар ояти зер мефармояд, аз ҳар гуна ширку риёву нифоқ нигоҳ медоранду холис иҷро мекунанд.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

Фадъуллоҳа мухлиси́на лаҳу-д-ди́на ва лав кариҳа-л-кафиро́н. 14.

14. Пас, ибодатро барои Аллоҳ холис гардонда, ёд (ибодат) кунед, агарчи кофирон нохуш бидонанд.

Дар ин оят Парвардигор ба муъминон амр менамояд, ки ай муъминон, тоъату ибодатро холис барои Аллоҳ ба ҷой биёред. Мувофиқи нишондоди Ҷ амал намоед. Ба сӯйи Аллоҳи худ ручӯ кунеду тавба намоед. Бигзор, аз чунин рафтори шумо кофиронро нохушӣ ояду бигӯянд, ки ин чӣ гуна дин будааст, ки тамоми бутҳоро сарфи назар месозанду танҳо як Аллоҳро мепарастанд? Муваҳҳид (яктопараст) агарчӣ дар ихотаи кофирон бошад ҳам, бояд муваҳҳид бошаду бонги тавҳидро тарк нагӯяд ва баръакс садояшро баланд созад, зеро ин ки...

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ

عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

Рафиъу-д-дараҷати 3у-л-Ъарши юлқи-р-руҳа мин амриҳи ъалā ма-й яшāу мин ъибāдиҳи ли юнъира явма-т-талāқ. 15.

15. (Ҷ) Баландкунандаи дараҷаҳо ва соҳиби Арш аст. Бо фармони Худ бар ҳар кӣ аз бандагони Худ хоҳад, сухани розро фуру мефиристад, то мардумро аз рӯзи мулоқот битарсонад,

Дар зимни ин ояти карима Аллоҳ таъоло аз якчанд масъала хабар додааст. Аз он ҷумла, аз бузургию кибриёи худ ва аз бузургии Арши худ, ки аз тамоми махлуқот бузургтар аст. Ана соҳиби чунин Арш кадом бандаи Худро хоҳад, ба сӯйи ваҳйи (сухану роз) худ равон месозад ва ўро расул ё набӣ мегардонад, то онҳо аз рӯйи ваҳйи расида мардумро аз расидани рӯзи мулоқот битарсонад. Он рӯзи мулоқот рӯзи қиёмат аст. Дар он рӯзе, ки халқ бо Холиқи худ ҳангоми ҳисоби амалҳо рӯ ба рӯ меоянд, оё бо дасти ҳолӣ ва бо дафтари аъмоли аз ҷурму гуноҳ сиёхшуда рӯ ба рӯ омадан осон аст? Ин аст, ки пайғамбарон мардумро аз чунин рӯз метарсонанд. Мардумро даъват ба он мекунанд, ки барои он рӯз ҳамеша омодагӣ бигиранд, то ризои Аллоҳ таъолоро дарёбанд ва аз саҳтии он рӯзи ҳавлноқ дар амон бимонанд.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ

الْوَحِيدِ الْقَهَّارِ

Яема ҳум бāризун. Лā яхфā њалаллоҳи минҳум шайъ. Ли мани-л мулку-л-яѡм. Лиллāҳи-л-Вāҳиди-л-Қаҳҳāр. 16.

16. рӯзе, ки онҳо (аз қабрҳо) берун оянд, аз онҳо чизе бар Аллоҳ нӯшида набошад (Аллоҳ пурсад:) «Подшоҳии имрӯз аз они кист?» (Боз Худ ҷавоб гӯяд:) «Аз они Аллоҳи ягонаи ғолибу қаҳҳор аст.

Аз мазмуни ояти мазкур бори дигар рӯшан мегардад, ки ҳамаи махлуқот, аз ҷумла инсонҳо дар замини ҳамвори маҳшар ҷамъ оварда мешаванд. Он замон на кӯҳ, на талу теппа ва на дарахте боқист, ки онҳоро паноҳ кунад. Ҳеҷ симои зоҳирию ботинии онҳо аз Аллоҳ таъоло пинҳон наместонаду ҳама ошкор хоҳад шуд. Он ҷо дарк хоҳанд кард, ки дигар он ҳилаву найрангҳое, ки дар дунё барои рӯйпӯш кардани аъмоли зишти хеш истифода менамуданд, ба кор намеравад. Он вақт бори дигар исбот хоҳад шуд, ки подшоҳии оламҳо аз ибтидо то интиҳо дар тасарруфу қудрати Аллоҳи ягона аст. Чун ҳама он замон ҳозир мегарданду ба ин нуқта боварӣ ҳосил мекунанд, барои тақвияти ин боварӣ Ҳақ субҳонаҳу ва таъоло мегӯяд: **"Мулк имрӯз аз они кист?"**. Аз шунидани ин нидо ҳама халоиқро, чи шоҳу чи гадо, тарсу ваҳм фаро мегирад ва ба худ меларзанду ҳама сукут меварзанд. Ба ривояте се маротиба Парвардигор чунин нидо мекунад. Дар охир Ӯ таъоло ба хитоби Худ ҷавоб мегӯяд, ки соҳиби ҳама мулк Аллоҳи Воҳиду Қаҳҳор аст. Дар ҳақиқат Ӯ таъоло дар тасарруфи мулки Худ ягона аст. Ҳеҷ подшоҳе дар он рӯз бар мансаби хеш боқӣ наместонад. Пас, кӣ метавонад даъвои мулкдорӣ кунад? Шоҳаншоҳи мутлақу ягона дар он рӯз фақат Аллоҳ таъоло менамонад.

Чун халоиқ ба чунин рӯз бирасанд, ба онҳо чӣ муомила хоҳад шуд? Посуҳи инро аз ояти зер, иншоаллоҳ, хоҳем донист.

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ

الْحِسَابِ

Ал явма тучзā куллу нафсий би мā касабат. Лā ʒулма-л-яём. Инналлоҳа сарӣъу-л-ҳисāб. 17.

17. Имрӯз ҳар нафсро ба ҳасби он чӣ карда аст, подош дода мешавад, ҳеҷ ситае имрӯз нест. Ҳаройина, Аллоҳ зуд ҳисобгиранда аст».

Дар он рӯзи подош тамоми амалҳои бандагон мавриди муҳокима қарор мегирад. Ҳар кас мувофиқ ба амалҳои худ, хоҳ бад бошаду хоҳ нек, подош мегирад. Гуноҳ ва ё савоби ҳеҷ як нафарро бар дигаре бор карда намешавад. Яъне ҳукми ӯ таъоло аз рӯйи адли комил сурат мегирад. Дар ҳисоб намудани амалҳои бандагони Худ Он зоти пок шитобкор аст. Ягон чизе ӯ таъолоро машғул намесозад. Ҳамаро дар як вақт ба ҳисоб мегирад. Ҳатто нисфи рӯз нагузашта, ҷаннатиён ба Ҷаннат, дӯзахиён ба Дӯзах ворид мешаванд (Қуртубӣ).

Номбар кардани азобҳои рӯзи қиёмат дар ояти навбатӣ идома дорад.

وَأَنذَرَهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَظْمِينَ^ع مَا لِلظَّالِمِينَ

مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٌ يُطَاعُ

Ва анзирҳум явма-л-азифати изи-л-қулӯбу лада-л-ҳанāчири кāзимин. Мā ли-ʒ-ʒолимина мин ҳамими-в ва лā шафиъи-й ютōъ. 18.

18. Ва онҳоро аз рӯзи зудомаданӣ (қиёмат) битарсон, он гоҳ, ки дилҳо аз ғам пур шуда ба гулӯ бирасанд, дар ҳоле ки фурубарандагони ғам бошанд. Дар он рӯз ситамгаронро ҳеҷ дӯсте ва на шафоаткунандае, ки сухани ӯ пазируфта шавад, нест.

Пайғамбар (с) вазифадор аст ҳар он чиро, ки Аллоҳ таъоло мефармояд, бе каму кост, айнан ба мардум бирасонад. Аз ҷумла, Аллоҳ таъоло дар ояти мазкур фармудааст, ки аз он рӯзи "озифа" (зуд ояндаи Қиёмат) мардумро битарсонад. Он рӯзест, ки аз ғаму андӯҳ инсон ба дарёи ғусса то андозае ғарқ мегардад, ки нафас дар гулӯяш гиреҳ мезанад, дилаш то ба ҳанҷараҳояш (яъне гулӯяш) мерасад, гӯё дилаш ҳозир, ё баъд аз лаҳзае аз ҳалқаш берун мебарояд.

Хулоса, инсонҳо дар он рӯз ба ғаму андӯҳ гирифтор мешаванд, ки аз тасавури ақли инсонӣ берун аст.

Дар он рӯз ба ғам гирифторшудагон ба додрасе ниёз доранд, ки онҳоро аз ин азоб наҷот бидиҳад, локин на дӯсте ҳаст, ки золимонро ёрӣ расонад, на шафоъаткунандае ҳаст, ки бахшиши гуноҳашонро аз Худованд талаб кунад ва аз ин ранҷу машаққат халосашон бисозад.

“Шафоъат” калимаи арабӣ буда, маънои илтимос кардан, восита шудан, талабидани афви гуноҳи касе, ё ёрӣ аз касе барои касеро дорост. Дар Ислом одатан ин калима ҳангоми тасвири аҳволи мардум дар рӯзи қиёмат истифода мешавад. Дар ин ҳолат калимаи шафоъат ба маънои восита шудан байни бандаи гунаҳгор ва Парвардигори олам дар бахшиши гуноҳ ва халосшавӣ аз азоби Дӯзах истифода мешавад.

Дар он рӯзи даҳшатноки қиёмат кӣ барои бандагони гунаҳкор шафеъ (шафоъаткунанда) мешавад? Мувофиқи ахбори саҳеҳ бузургтарин шафоъатгар Пайғамбари Мо Муҳаммад (с) буда, баъдан дигар Пайғамбарон, саҳобагон, авлиёуллоҳ, шаҳидон, олимон ва дигар муқаррабони даргоҳи илоҳӣ бо изни Аллоҳтаъоло ҳаққи шафоатро соҳиб мегарданд. Дар айни ҳол ба як нукта бояд таваҷҷуҳи қиддӣ зоҳир намуд аз мазмуни ояти мазкур рӯшан мегардад, ки барои шафоъат ёфтани ду шарт лозим будааст: якум ба шафоъаткунанда аз сӯйи Аллоҳ таъоло иҷозаи шафоъат дода шавад; дуввум шафоъатгар метавонад танҳо касеро шафоъат намояд, ки Аллоҳ таъоло барои шафоъатшавии вай розӣ шавад. Аз ин хотир набояд ба умеди шафоъат шуда, дар дунё аз корҳои гуноҳ бепарвой зоҳир кард, зеро маълум шуд, ки шафоъат танҳо ва танҳо бо изни Офаридгор сурат мегирифтааст. Аллоҳ донотар аст.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ

Яъламу хайната-л-аъюни ва ма тухфи-с-судур. 19.

19. Аллоҳ нигоҳҳои дуздонаву чашмчарониҳоро ва он чиро, ки синаҳо пинҳон медоранд, медонад.

Аллоҳ таборак ва таъоло чунон Зотест, ки бо фароҳии илми худ ҳатто дуздии чашмҳоро ҳангоми назар ба сӯйи манъшуда медонад. Масалан, марде миёни дӯстони худ қарор дорад ва ин ҳангом аз назди онҳо зане убур мекунад, пас он мард пинҳонӣ аз ҳозирон ба сӯйи он зан дуздида назар мекунад. Ин амал аз ӯ таъоло пӯшида наместонад ва соҳиби чашм зери ин ваъиди шадид қарор дорад. Инчунин ҳама нияту сирҳо, ки дар дилҳо пинҳон асту парварида мешаванд, онҳо низ аз илми Аллоҳ таъоло пинҳон

намемонанд ва фардо аз рӯи инсофу адл ҳукм мешаванд. Зеро ин ки...

وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ

اللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

Валлоҳу якъӣ би-л-ҳаққ. Ва-л- лаъина ядъуна миъ дунихи ла якъуна би шайъ. Инналлоҳа Ҳува-с-Самиъу-л-Басир.20.

20. Ва Аллоҳ ба ростӣ ҳукм мекунад. Ва касонеро, ки кофирон ба ғайри Аллоҳ мепарастанд, чизеро ҳукм намекунад. Албатта, Аллоҳ шунавою бино аст.

Ҳама амалҳои мардумро фақат Аллоҳ таъоло аз рӯи адлу инсоф ҳукм мекунад. Хатои мушрикони он аст, ки ба ғайр аз Аллоҳ чизҳои бечон ва аз ҷӯбу санг (мисли буту санам) сохташударо мепарастанд. Ин бутҳои бечон ва бо дасти ҳуди инсон сохташуда дар он рӯз билфарз ҷон дошта бошанд ҳам, аз уҳдаи ҳеч чиз намебароянд. Оё онҳо дар ҳалли мушкилоти бандагон ба Аллоҳ таъоло шариканд ва ёрӣ мекунанд? Ҳаргиз! Фақат ӯ таъоло тамоми суҳанони бандагони Худро шунаванда ва ҳама афъоли онҳоро бинанда аст. Инро бояд дуруст фаҳмид, ки ҳеч кас ва ҳеч чиз дар ҳалли тақдири бандагон ва ҳукму файсала кардани амалҳои онҳо дар он рӯзи ҳавлноқ соҳибхитиёр нест. Ҳар ҳукме шавад, танҳо аз сӯйи Аллоҳ таъоло мешавад.

﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ

قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَءَاثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ

بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾

А-ва лам ясиру фи-л-арзи фа янъуру кайфа кона ъақибату-л-лаъина кану миъ қаблиҳим. Кану ҳум ашадда минҳум қуввата-в ва аъсараи фи-л-арзи фа аҳазахумуллоҳу би зунубиҳим ва ма кона лаҳум-м миналлоҳи ми-в вақ. 21.

21. Оё нарафтаанд дар рӯйи Замин, то медиданд, ки охири кори ононе ки пеш аз онҳо буданд, чӣ гуна шуд? Онҳо аз рӯи қувват ва

бо нишонаҳо ва осор дар рӯи Замин аз инҳо бартар буданд. Пас, Аллоҳ онҳоро ба сабаби гуноҳҳои онҳо гирифт. Ва аз азоби Аллоҳ ҳеҷ манъкунандае онҳоро набуд.

Оё мушрикони насиҳатнопазир ҳангоми сафарҳои худ дар роҳҳо шаҳрҳо осори умматҳои гузашта намебинанд, ки бо ҷурми дурӯғ пиндоштани расулони замони худ ба азобҳои гуногуни Аллоҳ таъоло дучор омаданд? Оё аз ҳалоки даҳшатбори онҳо дарси ибрат намегиранд? Онҳоро зарур аст, аз дидани нишонаҳо лаҳзае ба сукут раванд ва оқилона бияндешанд, ки чаро ин гузаштагон бо он исёне, ки дар муқобили фиристодагони Аллоҳ варзиданд, бо саҳттарин тарз ба ҳалокат расиданд? Аммо мушрикони Макка ин нуктаро дарк намекарданд.

Давоми оят мефармояд, ки қавмҳои гузашта аз ин кофирони Макка дида қуввати тавонии бартаре доштанд. Дороии онҳо аз мушрикони Қурайш дида зиёдтар буд, тараққиёти хуб ва лашкари пешрафта доштанд. Нишонаҳои пешрафти онҳо ба намуди вайронаҳои қасру кӯшк ва шаҳрҳои азими онҳо дар рӯи замин боқиданд. Мутаассифона, онҳо ба ягонагии Аллоҳ имон наоварданд ва расулони Ӯро тасдиқ накарданд. Ҳамаи онҳо бо азобҳои гуногуни саҳт дарднок ҳалок гардиданд. Касе пайдо нашуд, ки ба онҳо дасти кӯмак дароз намояд ва азоби илоҳии барои онҳо муқарраршударо аз сарашон дур созад.

Сабаби ба азоб гирифтӣ шудани онҳоро, иншоаллоҳ, ояти зер баён мекунад.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ

إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

Зāлика би аннаҳум кāнат таътиҳим русулуҳум би-л-баййинāти фа кафару фа аҳазаҳумуллоҳ. Иннаҳу Қавийюн Шадиду-л-ъикоб. 22.

22. Ин (укубат) ба сабаби он аст, ки пайғамбарони онҳо бо нишонаҳои равшан ба назди онҳо меомаданд, пас, онҳо инкор мекарданду кофир мешуданд. Пас, Аллоҳ онҳоро гирифтӣ кард. Батаҳқиқ, Аллоҳ саҳт уқубаткунанда аст!

Сабаби ба азоб гирифтӣ шудани қавмҳо ва ба харобазор табдил шудани диёрҳояшон ин буд, ки Аллоҳ таъоло аз миёни онҳо пайғамбаронро баргузид. Онҳо дорои муъҷизаҳо ва нишонаҳое буданд, ки пайғамбариашонро исбот менамуд ва як

зарра ҳам эҳтимоли дурӯғгӯй пиндоштани онҳо вучуд надошт. Вале онҳо ин қадар бурҳону далелҳоро нодида гирифтанд, фиристодаҳои Аллоҳро ба пайғамбарӣ напазируфтанд ва ба муқобили онҳо бадтарин рафторҳоро истифода намуданд. Амри Аллоҳро ба ҷо наоварда, кофир шуданд. Дар натиҷа Парвардигори қаҳҳор онҳоро бо азобҳои гуногун чун боди шадид, наъраи фавқулодат, тӯфони об ва ғайра гирифтору ҳалок сохт. Аз онҳо ба ҷуз харобазор дар рӯи замин осори дигаре боқӣ нагузошт. Ин осори таърихӣ барои заминиён ва барои соҳибони ақлу хирад чун дарси ибрат боқӣ монд.

Аллоҳи таъоло дар тоза кардани Замин аз чунин қавмҳои осию бадкор қодирӯ тавоно ва саҳт иқобкунандааст.

Парвардигоро, аз чунин азобҳо мо муъминонро дар паноҳи Худ ниғаҳ дорад. Адибе фармудааст:

Лутфи ҳақ бо ту муросоҳо кунад,

В-он гаҳ аз ҳад бигзарӣ расво кунад.

Зикри азобу димори қавмҳои гузашта дар оятҳои қаблӣ гузашт. Дар оятҳои зер қиссаи Мӯсо (а) ва Фиръавн, иншоаллоҳ, ҳамчун намуна барои тасаллии Расулуллоҳ (с) зикр мешавад.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٣﴾

Ва лақад арсалнā Мӯсā би āйāтинā ва султōни-м мубīн. 23.

23. Ва батаҳқиқ, Мӯсоро бо нишонаҳои Хеш ва бо ҳуҷҷати ошкор фиристодем,

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَمٰنَ وَقَرُّوْا فَقَالُوْا سَحِرُّ كَذٰبٌ ﴿٢٤﴾

Илā Фиръавна ва Ҳāmāна ва Қорӯна фа қолӯ сāҳирун каззāб. 24.

24. ба сӯи Фиръавн ва Ҳомон ва Қорун. Пас, гуфтанд: «Ў ҷодугару дурӯғгӯй аст».

Аллоҳ таъоло зимни оятҳои мазкур барои тасаллии Пайғамбари Худ (с) аз қиссаи Мӯсо (а) мисол оварда, башорат медиҳад, ки нақӯию нусрати дунёву охират, ҳамчуноне ки ба Мӯсо (а) ҷорӣ шуда буд, ба шумо низ мерасад. Бинобар ин, Ў таъоло сухани худро бо қасам ҳарфи вов (в) оғоз намуда мефармояд, ки қасам ба Аллоҳ, дар ҳақиқат Пайғамбари Худ Мӯсо (а)-ро бо

муъҷизаҳои зоҳир ва далелҳои возеҳ (бо 9 муъҷиза) ба сӯйи Фиръавну Ҳомону Қорун фиристодем. Фиръавн подшоҳи золиму саркаши қабилаи қибтиҳои Миср, Ҳомон вазири ӯ ва Қорун сарватманду соҳиби хазинаҳои аз ҳад зиёд ва машваратчиҳои Фиръавн буд. Зикри махсуси ин ду барои он аст, ки онҳо машхуртарин пайравони Фиръавн буда, дар куфр бисёртар фуру рафта буданд. Хулоса, чун Мӯсо (а) онҳоро ба сӯйи тавҳид ва дини осмонӣ даъват намуд, онон гуфтанд, ки он чӣ Мӯсо зоҳир месозад ва онро муъҷиза гуфта, даъвои пайғамбарӣ дорад, он ҳам ба ҷуз як дурӯғи бисёр калон чизи дигаре нест. Ӯ соҳир аст, ки сеҳр мекунад ва худро пайғамбару сеҳрашро муъҷиза меғӯяд. Онҳо Пайғамбарии Мӯсо (а)-ро қабул накарданд, чуноне ки ояти зер мефармояд, даст ба қинояти нангин заданд:

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا

مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

**Фа ламма ҷааҳум би-л-ҳаққи мин ъиндинā қолуқтулӯ
абнāа-л-лазīна āманӯ маъаҳу вастаҳйӯ нисāаҳум. Ва ма
кайду-л-кāфирīна иллā фи зālāl. 25.**

**25. Пас, чун ҳақро аз назди Мо ба онҳо овард, гуфтанд:
«Писарони касонеро, ки ба ӯ (Мӯсо) имон оварданд, бикушед ва
духтарони онҳоро зинда гузоред». Ва ҳиласозии кофирон дар
табоҳӣ бошад.**

Муфасссирони киром ба ояти мазкур чунин шарҳу эзоҳро ҷоиз доништаанд: Фиръавни лаъин, барои нест кардани писарбачаҳои навзоди мамлакати худ, ду маротиба амр фармудааст. Бори аввал ба кадом воситаҳову сабабҳое тахмин кард, ки дар диёраш инсоне ба дунё меояд, ки ба сабаби ӯ мулк аз дасташ меравад. Пас, он бадбахт дар тарсу ҳарос афтода, хост воқеъаро бо илоҷе пешгирӣ кунад. Бинобар ин, барои нигоҳ доштани худ ва ҷоҳу мансабу мулки худ ба куштани оммавии писарбачаҳои навзоди диёраш пардохт. Ӯ чунин мепиндошт, ки гӯё дар ҳамин шабу рӯз қотили ӯ ва тасарруфкунандаи мулкаш таваллуд шуда, ба дунё меояд. Фиръавн хеле бераҳмӣ нишон дод. Мехост, ки аз дасти ӯ ягон навзод дар амон намонад ва ба ин роҳ бетаъхир он кӯдак, яъне қотили ояндаи худ ва тасарруфкунандаи мулкашро ба ҳалокат расонад. Дар асл баръакси он ҳосил шуд. Бо қазои илоҳӣ на ин ки натавонист вайро ҳалок созад, балки ӯро дар хонаи худ парвариш

карду ба воя расонид. Қисса кӯтоҳ, он кӯдак Мӯсо (а) буд ва чун ба воя расид, аз Миср бо сабабе фирор кард. Дар ғурбат баъди чанде ба Ҷ (а) башорати пайғамбарӣ расид. Аллоҳ таъоло ба Мӯсо (а) барои даъват ба сӯи Фиръавн фармон дод. Ин замон Фиръавни лаъин аз куштори писарбачаҳо даст боздошта буд. Мӯсо (а) бо муъҷизаҳои зоҳире, ки Аллоҳ ба ӯ (а) ато карда буд, Фиръавну пайравонашро аз қудрати Аллоҳи ягона ёдрас намуда, онҳоро барои яктопарастӣ даъват кард. Аммо он лаъин чун муъҷизаҳои Мӯсо (а), ки ба сидку ростии суханонаш далолат мекарданд, диду оқизи худро дар назди ӯ (а) пай бурд, ба ин қарор омад, ки дар муқобили ӯ (а) ба ҷуз куштори бераҳмона дигар ҳеҷ коре карда наметавонад. Ба хоҳири ба ҳам ҷамъ наомадани Мӯсо (а) ва тобеъонаш ба лашкариёнаш чунин амр намуд: "Ҳар касе Мӯсоро пайравӣ намуда, имон меорад, он мардонро бо писаронашон ба қатл расонед, аммо занон ва духтарони ононро зинда гузошта, ҳамчун хизматгор истифода баред!" Одати Фиръавни лаъин ва амсоли ӯ ин аст, ки ҳамеша ҳақро бо табоҳқорӣ посух медиҳанд. Ӯ аз як сӯ ба қатли омми мардони мусалмон амр баровард ва аз сӯи дигар барои мағлуб сохтани Мӯсо (а) ба ҷамъ овардани соҳирону ҷодугарони кишвараш шурӯъ кард. Аммо ин ҳама ҷаҳду тадбиру талоши ӯ беҳуда рафту худро дар мавқеи азоби Аллоҳ таъоло қарор дод. Дар муқобили ин ҳама бераҳмӣ ва зулмҳои Фиръавн Аллоҳ таъоло азобҳои гуногунро бар онҳо фиристод. Аз ҷумла "борони зафдиъ" (қурбоқа), шабушки бадбӯ, хун ва тӯфон, ки онҳо тоби бардошти ин ҳамаро накарданд, ҳарчанд аз ҳилаву найранг дафъи онҳоро намуданд, локин ба онҳо суде набахшид. Билоҳира, дар дарё ба таври фоҷиаомезу даҳшатбор ҳалок шуданд (аз ҳошияи Т. Ҷалолаин).

Муборизаи Фиръавни лаъин алайҳи Мӯсо (а) дар ояти зер идома дорад:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ

دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ

**Ва қола Фиръавну зарунӣ ақтул Мӯсā ва-л-ядъу Раббаҳ.
Иннӣ аҳофу ай юбаддила ди́накум ав ай юзҳира фи-л-
арзӣ-л фасāд. 26.**

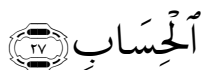
26. Ва Фиръавн гуфт: «Бигузored маро, то Мӯсоро бидунам ва бояд, ки Парвардигори худро (ба ёрӣ) бихонад. Албатта, ман аз

он метарсам, ки дини шуморо бадал мекунад ё дар Замин фасодро ошкор месозад».

Фиръавн далелҳои Мӯсо (а)-ро дид ва ба хубӣ фаҳмид, ки онҳо ҳама муъҷизаҳои илоҳӣ ҳастанд ва ӯ (а) дар ҳақиқат пайғамбари Аллоҳ аст. Бо вуҷуди ин ба он ҳабис куштани Мӯсо (а) ва тобеъонаш аз имон овердан дида, осонтар менамуд, зеро ӯ ба яқин донист, ки бо омадани Мӯсо (а) тахташ вожгуну ҳукуматаш сарнагун гашта, ҳама дороияш аз даст хоҳад рафт, обурӯяш дар назди тобеъонаш ҳеҷ хоҳад шуд. Ҳамчунин пай бурда буд, ки ҳар қадар Мӯсо (а)-ро тезтар бикушад, марги худааш ҳам, тезтар хоҳад фаро расид. Бинобар ин, Фиръавн бисёр дар шаъни Мӯсо (а) истехзо менамуд, локин дар қатли ӯ таъхир намуда, меҳост мардумро бо найранг аз роҳи рост бизанад. Хулоса бо макру фиреб худро ба сурати воиз ва хайрхоҳи қавмаш нишон дода, ба онҳо муроҷиат намуда гуфт, ки он чӣ Мӯсо аз номи Парвардигораш меғӯяд, асоси воқеъӣ надорад, ин манам парвардигори олии шумо. Бигзоред ман Мӯсоро ба қатл расонам, пас доди худро ба Парвардигораш бигӯяд, то вайро аз ман раҳо созад. Боз мегуфт, ки метарсам агар Мӯсоро накушем, пас ӯ боис мегардад, ки дини шумо табдил шуда аз байн биравад, аз гузаштагони худ канда бишавед, фисқу фасод дар замин пайдо шавад ва ватани шумо ба ҳарб дучор ояд.

Чун Мӯсо (а) аз нияти Фиръавн огоҳ ёфт...

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ

Ва қола Мӯсā иннӣ ъузту би Раббӣ ва Раббикум-м мин кулли мутакаббири-л лā юъмину би явми-л-ҳисāб. 27.

27. Мӯсо гуфт: «Албатта, ман ба Парвардигори худ ва Парвардигори шумо аз бадиҳои ҳар мутакаббیره, ки ба рӯзи ҳисоб имон намеорад, паноҳ мебарам».

Мӯсо (а) ба қавми худ гуфт, ки ай мардум, ман аз ин тарсонидану таҳдиди Фиръавн ба худ заррае бим роҳ намендиҳам, зеро Парвардигори мову шумо ба ҳамаи мо кифояткунанда аст. Ман ба Зоти ягона аз шарри ин осӣ ва пайравонаш паноҳ мебарам, бошад, ки маро аз фитнаи ин инкоркунандаи рӯзи ҳисоб ҳифз намояд. Агар Фиръавн ба рӯзи ҷазо боварӣ медошт, ҳаргиз чунин рафтор намекард, даст ба зулму қатли ом намезад. Агар

мадади Аллоҳ ҳосил шавад, аз чунин инсонҳои мағруру мутақаббир чӣ ҷои хавф аст. Бинобар ин, ҳадисеро Абӯмӯсо (р) аз Расулulloҳ (с) ривоят намудаанд, ки Расулulloҳ (с) аз қавме хавф мебуданд, чун Мӯсо (а) ин дуёро меҳонданд: **"Аллоҳумма инно наҷъалука фи нуҳуриҳим ва наъзу бика мин шуруриҳим"**.

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ

رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِن يَكُ

كَذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِن يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

Ва қола раҷулу-м муъмину-м мин āли Фиръавна яктуму ъимāнаҳӯ атақтулуна раҷулан ай яқула Раббияллоҳу ва қад ҷāакум би-л-баййинати ми-р-Раббикум. Ва ий яку кāзибан фа ъалайҳи казибуҳ. Ва ий яку содиқа-й юсибкум баъзу-л-лази яъидукум. Инналлоҳа лā яҳди ман ҳува мусрифун каззāб. 28.

28. Ва марди муъмин аз ҳешони Фиръавн, ки имони худро пинҳон медошт, гуфт: «Оё мардеро ба сабаби он, ки мегӯяд: «Парвардигори ман Аллоҳ аст», ҳол он ки дар ҳақиқат ба шумо аз Парвардигори шумо нишонаҳои равшан овардааст, мекушед? Ва агар дурӯғгӯ бошад, пас, гуноҳи дурӯғгӯӣ бар худӣ вай аст. Ва агар содиқ бошад, баъзе он чӣ бар шумо ваъда мекунад, бирасад. Албатта, Аллоҳ касеро, ки аз ҳад гузарандаи дурӯғгӯӣ аст, ҳидоят намекунад.

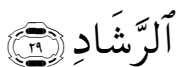
Вақто ки Фиръавн ба Мӯсо (а) қасд намуд, марде аз ҳешовандонаш, ба қавле амакбачааш, ки аз қибтиён буду пинҳон аз Фиръавн ба пайғамбарии Мӯсо (а) имон оварда буд, инро шунида, барои насиҳати онҳо гуфт, ки оё марди бегуноҳро, ба сабаби он ки мегӯяд, ки Парвардигори ман Аллоҳ аст, мекушед? Ба ҷои ин куштори беақлона шумо дар бораи гуфтори ӯ андеша ронед, таҳаммул кунед. Ҳол он ки ӯ чунон муъҷизаҳои илоҳиро барои шумо нишон дод, ки агар ёрии Аллоҳ набошад, ин муъҷизаҳо пайдо намешуданд ва исбот намуд, ки дар ҳақиқат ӯ фиристодаи Аллоҳ аст. Агар дурӯғгӯӣ бошад, ба шумо ҳеҷ зиён

намеорад, зарари дурӯғаш ба худаш бармегардад. Ҷазояшро худаш мебинад. Марди насиҳатгӯ дар суҳанонаш калимаи шартии "агар"-ро истифода намудааст, ин барои дафъи нарасидани зарар аз Фиръавн барои худаш аст, вагарна ӯ марди имондор буду дар ҳақиқати гуфтаҳои худ заррае шак надошт. Боз он мард суҳанашро идома дода гуфт, ки агар Мӯсо дар даъвояш ростгӯ бошад, он азобҳое, ки нозил шудани онҳоро аз сӯи Парвардигораш барои шумо ваъда додааст, бешак ба шумо воқеъ мегардад. Албатта, шахсе дар гуноҳ кардану дурӯғ гуфтан то дараҷае фурӯ равад, ки ҳатто суҳани Аллоҳ ва даъватҳои пайғамбари замони худро бовар надошта бошад, Аллоҳ таъоло ӯро дар роҳи ҳидоят муваффақ намегардонад. Аз ҷумлаи онҳо Фиръавни замони Мӯсо (а) аст, ки барои куштани пайғамбари Худо бисёр ҷаҳду талош варзиду худро, наъзубиллоҳ, худо эълон намуд. Оё махлуқ Худо шуда метавонистааст?

Аллоҳ таъоло касеро ҳидоят кунад, дараҷаашро баланд мегардонад. Чуноне ба Мӯсо (а) арзонӣ намуд.

Боз он марди имоновардаи насиҳатгӯ суҳанашро давом дода, қавми худро насиҳат намуд:

يَقَوْمِ لَكُمْ الْمَلِكُ الْيَوْمَ ظَهْرَيْنَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ
اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ

**Йа қавми лакуму-л мулку-л-явма ҷоҳирӣна фи-л-арзӣ фа
ма-й янсурунā миъ баъсиллаҳи ин ҷаанā. Қола Фиръавну
мā урикум илла мā аро ва мā аҳдикум илла сабила-р-
рашād. 29.**

**29. Эй қавми ман, имрӯз подшоҳӣ, дар ҳоле ки дар Замин
ғалабақунандагонед, аз они шумост. Пас, агар азоби Аллоҳ ба мо
биёяд, кӣ моро нусрат диҳад?». Фиръавн гуфт: «Шуморо
маслиҳат намедиҳам, магар он чиро, ки (худам) медонам ва
шуморо далолат намекунам магар ба роҳи рост».**

Он марди муъмини насиҳатгӯ насиҳати худро оҳанги дигар
дода, ба ҳамқавмонаш гуфт, ки эй қавми ман, шумо аз чӣ камбудӣ
доред? Шумо қибтиён дар Миср бар сибтиён, яъне бани Исроил
дастболоед ва онҳоро чун ғулом истифода мебаред, агар шукри ин

бартариро накунед, фиристодаи Худоро бикишед, он гоҳ он азобе, ки ваъда шудааст, ба сари шумо биояд, онро кӣ манъ карда метавонаду шуморо кӣ аз он наҷот медиҳад? (ин мард ҳангоми суҳанронияш "моро-моро" гӯён худро низ, аз он шумор медонад, ин ба хоҳири он аст, ки имондорияшро Фиръавн ва пайравони ӯ нафаҳманд).

Фиръавни тоғӣ баъди шунидани суҳанони он мард ба ҷои нарма шудан ва ақпро кор фармудан якбора ба шӯр омад ва бонг бар ӯ зада гуфт, ки ман ба ҷуз иродаи худам дигар чизро қабул надорам... Дар суҳанони ту салоҳи ин корро намебинам. Бояд ин мард (Мӯсо)-ро аз рӯи замин дур бисозем. Ман шуморо ба сӯи роҳи рост ва саодатмандию наҷот мебарам. Аз ин дида фикри болотаре назди ман нест!

Марди муъмин аз ин тугӯни Фиръавн наҳаросид, балки ҷасорат нишон дода, боз ба насиҳатгӯии худ идома дод:

وَقَالَ الَّذِي ءَامَنَ يَقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾

Ва қола-л-лазӣ āмана йā қавми иннӣ аҳофу њалайкум-м миғла явми-л-аҳзāб. 30.

30. Ва шахсе, ки имон оварда буд, гуфт: «Эй қавми ман, албатта, бар шумо аз монанди воқеаҳое, ки бар сари умматҳои гузашта (фурӯ омада буд), метарсам,

مِثْلَ ذَابِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ

ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

Миғла даъби қавми Нӯҳи-в ва Ёāди-в-ва Ѓамӯда ва-л-лазӣна миғ баъдиҳим. Ва маллоҳу юриду зулма-л лил њибāд. 31.

31. монанди ҳоли қавми Нӯҳ, Од ва Самуд ва ононе ки баъд аз онҳо буданд ва ҳол он ки Аллоҳ бар бандагони Худ хоҳони ситаме нест.

Зимни оятҳои мазкур Аллоҳ таъоло аз насиҳатҳои он марди солеҳу муъмину оли Фиръавн хабар дода мефармояд, ки он марди солеҳ қавми худро бори дигар аз азоби дунёву охират бар ҳазар намуда, суҳани худро идома дода гуфт, ки пеш аз шумо умматҳои саркаши (тоғии) бисёре мисли қавми Нӯҳ (а), қавмҳои Од ва Самуд

гузаштаанд. Баъди онҳо гурӯҳи инкоркунандаи даъвати пайғамбари замонашон қавми Лут (а) низ, гузаштааст. Ҳамаи ин қавмҳо алайҳи пайғамбарони даври замони худ гурӯҳ-гурӯҳ зиддият нишон доданд. Бо пайғамбарони Худо муҷодала карда, рисолати онҳоро бовар накарданд. Онҳоро дурӯғгӯй ҳисобиданд. Мазоҳу истехзоро ба онҳо раво диданд. Ин қавмҳо дар охир ба азоби шадиди Илоҳӣ рӯ ба рӯ шуда, ба хорию зорӣ ва даҳшат ба ҳалокат расиданд. Агар шумо душманиро зидди фиристодаи Аллоҳ идома диҳед, метарсам ба азобҳое гирифтор шавед, ки дар даҳшат ва ҳалокат ба азобҳои онҳо монанд аст. Аллоҳ таъоло барои бандагони бегуноҳи Худо иродаи азобу ситамро надорад, ҳоло он азобҳои ваъдадодаи Мӯсо нозил нагардидааст. Вақти тавбаву тазарруъ ҳанӯз боқист. Метавонед душманиро ба Мӯсо қатъ кунед ва худро наҷот бидиҳед:

وَيَقَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

Ва йа қавми иннӣ аҳофу ъалайкум явма-т-танād. 32.

32. Ва эй қавми ман, албатта, ман бар шумо аз рӯзи бо якдигар овоз додан метарсам.

يَوْمَ تُولُونِ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ

مِّنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

Явма туваллуна мудбирина ма лакум-м миналлоҳи мин ъāсим. Ва ма-й юзлилиллаҳу фа ма лаҳу мин ҳād. 33.

33. рӯзе, ки (аз мавқиф) ҳамагӣ пуштгардону рӯйгардонед, шуморо аз Аллоҳ дар он рӯз ҳеҷ нигоҳдорандае нест. Ва ҳар киро Аллоҳ гумроҳ созад, пас, ўро ҳеҷ раҳнамое нест.

Он мард гуфт, ки эй қавми ман, агар шумо адовати худро ба расули Худо давом диҳед, метарсам, ки ба азоби рӯзи ҳашири акбар (Қиёмат) гирифтор мегардед. Доду фарёдкунон маргу ҳалоки худатонро талаб намуда, ҳамдигарро нидо мекунад, локин дар он рӯз муроди дили шумо ҳосил намешавад. Он рӯз чунон рӯзест, ки гунаҳкорон ва фосиқон сабаби ба ин аҳвол гирифтор шуданашонро меҷӯянд. Дар гирифтор шудан ба чунин оқибати даҳшатнок ҳамдигарро айбдор ҳисобида, ба ҳамдигар дармеафтанд. Он рӯз рӯзест, ки ҷаннатиён ба Ҷаннат ва дӯзахиён

ба Дӯзах нидо карда мешаванд. Он рӯзест, ки аз тарси ҳавли Дӯзах баргашта, ба қафо мегурезед, бо фирори худ лашкари дар майдони ҳарб шикастхӯрдари мемонед. Аммо роҳи шуморо малоик (фариштаҳо) бастаанд ва ба ҳар кучо, ки рӯ биёред, онҳо пеши рӯйи шумо ҳозиранд, зарбаҳое ба рӯйҳои шумо зада, мисли галаи чаҳорпоён шуморо ба сӯйи Дӯзах боз гардонанд. Дӯзах аз шумо ва монанди шумо пур хоҳад шуд. Он азоберо, ки Аллоҳ таъоло барои шумо муқаррар кардааст, касе аз сари шумо дур сохта наметавонад.

Хулоса, он марди хайрхоҳ бисёр кӯшиш намуд, то кавми худро аз азоби дунё ва охират наҷот бидиҳад, локин Худо касеро гумроҳ созад, ҳеҷ кас наметавонад ўро ба роҳи рост ҳидоят намояд. Чунин мазмунро дар ояти 33-юми сураи “Раҳмон”, оятҳои 11, 12-уми сураи “Қиёмат”, оятҳои 44, 50-уми сураи “Аъроф” фаҳмидан мумкин аст. Насиҳати ин марди солеҳу муъмин, ин қавми дар ҷурму зулму фисқу фасод ва рехтани хуни ба ғайри ҳақ ғӯтидаи сангдилро таъсир накарда бошад ҳам, панду насиҳат бо навъи дигар дар ояти зер идома дорад.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا

جَاءَكُمْ بِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

Ва лақад ҷаакум Йӯсуфу мин қаблу би-л баййинāti фа ма зилтум фӣ шакки-м мим ма ҷаакум бих. Ҳатта иза ҳалака қултум ла-й ябъаашаллоҳу миъ баъдиҳи расулā. Казāлика юзиллуллоҳу ман ҳува мусриф муртаб. 34.

34. Ва батаҳқиқ, пеш аз ин Юсуф бо нишонаҳои равшан ба шумо омада буд. Пас, ҳамеша аз он чӣ назди шумо оварда буд, дар шак будед. То он гоҳ ки ӯ бимурд, гуфтед: «Ҳаргиз Аллоҳ баъд аз ӯ Пайгамбареро нахоҳад фиристод. Ҳамчунин Аллоҳ ҳар киро, ки ӯ азҳадгузарандаву шакоранда аст, гумроҳ мекунад.

Агар ояти мазкур давоми насиҳати он марди солеҳ бошад, валлоҳу аълам, Аллоҳ таъоло бо забони он мард мефармояд, ки дар ҳақиқат пеш аз Мӯсо (а) Юсуф ибни Яъқуб (а) барои ҳидояти аҷдоди шумо (уммати худ) ба сӯйи тавҳид бо муъҷизаҳо ва бо сифати пайғамарӣ дар Миср омада буд. Онон ба Пайғамбар

будани ӯ (а) ва ба муъҷизаҳои ӯ (а) ҳамеша шак доштанд ва куфр меварзиданд. Масали шумо ба масали бобоҳоятон монанд аст. Чун Юсуф (а) дунёи фониро падруд гуфт, адлу инсофе, ки дар замони ҳукмронии ӯ (а) қорӣ буд, ҳама аз байн рафт, қабру зулм боло гирифт. Пас шумо ба хоҳири адли Юсуф (а) на ба хоҳири пайғамбарии ӯ (а) аз ҷиҳати куфре, ки доштед, гуфтед, ки чун сухани ин расулро нашонидем, дигар Аллоҳ касеро нафиристад, то ӯ даъвои пайғамбарӣ кунад. Албатта, ин гумони ботили шумо буд, ки гумроҳ шудед ва суханҳои нолоқро дар шаъни Аллоҳ гуфтед. Ҳол он ки Аллоҳ бандогони Худро муҳмал нагузоштааст. Ў таъоло то расулашро байни онҳо нафиристад, онҳоро амру наҳй намекунад. Аз ҷиҳати куфре, ки доштед, гуфтед, ки ҳеҷ кас дигар наҳаҷад омад, то даъвои пайғамбарӣ кунад.

Суханҳои дар охири ин оят зикршуда зоҳиран аз имони онҳо ба пайғамбарии Юсуф (а) далолат мекунад, вале ҳақиқат чунин набуд. Балки иттиҳоди онҳо Юсуф (а)-ро ба хоҳири дар Миср оғиз буданашон буд.

Хулоса, падарони шумо низ, ба қадри пайғамбарони фиристодаи Аллоҳ таъоло нарасиданд, мисли шумо мункир буданд ва агар қадри неъмат карда бошанд ҳам, баъди завоҷ ба онҳо суде набахшид.

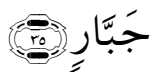
Дар давоми ояти мазкур Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ҳар гурӯҳе дар эҷоди гуноҳ аз ҳад таҷовуз кунад, динеро, ки барои ҳақ буданаш ҳуҷҷатҳо ҳувайдост, дар асоси шак доштан, инкор намояд, мисли қавмҳои саркаши гузашта дучори гумроҳии сарбаста хоҳад шуд. Худованд онҳоро чунон гумроҳ созад, ки дигар ҳеҷ панди судманд дар онҳо таъсир набахшад.

Ҳарчанд ин мисол ба гузаштагон дахл дошта бошад ҳам, барои имрӯзиён панду андарзи хубест. Касе сари ин масъала андешаи дақиқ кунад, хулосаи дуруст мебарораду роҳи дурустро интихоб карда метавонад.

Дар охир он марди солеҳ мавъизаашро бо чунин сухан анҷом бахшида гуфт:

الَّذِينَ تَجِدُون فِي آيَاتِ اللَّهِ بَغْيَ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ كَبْرُ مَقْتًا عِنْدَ

اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ مُتَكَبِّرٍ

**Ал-лазӣна юҷадилуна фӣ аййатиллаҳи би ғайри султони
атҳум. Кабура мақтан ӯиндаллоҳи ва ӯинда-л-лазӣна
аману. Каззалика ятбаъуллоҳу ғалә кулли қалби
мутакаббириң чаббәр. 35.**

*35. Он касоне, ки дар оёти Аллоҳ, ба ғайри ҳуҷҷате, ки ба онҳо
омада бошад, ҷидол мекунад (ин сухан) назди Аллоҳ ва назди
ононе ки имон оварданд, саҳт нописанд аст. Ҳамчунин Аллоҳ дар
дили ҳар мутакаббири саркаш муҳр мениҳад».*

Он марде, ки имони худро аз Фиръавну пайравони ӯ пинҳон
медошт, чунон сухан меронад, ки ҳеҷ яке аз шунавандагон
имондории ӯро дарк карда наметавонист. Дар фароварди сухани
хеш ба онҳо иброз дошта гуфт, ки касе, ки дар шариъати
фиристодаи Аллоҳ бе ҳуҷҷату бурҳон баҳсу муҷодала мекунад,
суханронии ӯ назди Аллоҳ таъоло ва бандагони бо имони ӯ ниҳоят
нописанд аст. Маълум мегардад, ки Аллоҳ таъоло дар қалби он
касоне, ки на бо мақсади дарёфти нафъ, балки ғаразнок бо
расулони Худо муҷодала мекунад, чунон муҳри гумроҳӣ мезанад,
ки дигар роҳи рушду ҳидоятро дида наметавонанд ва ҳақро қабул
кардан ҳам наметавонанд.

Ба ибораи дигар, Аллоҳ таъоло дар қалб касоне, ки назди
ҳақиқат аз рӯи кибру ғурур сари таслим фуруд намеоранд ва аз
шунидани насиҳати пайғамбарон ибрат намегиранд, чунон муҳре
хоҳад гузошт, ки дигар ҳеҷ як сухани ҳақ ба он ворид намегардад.

**Нағӯянд аз сари бозича ҳарфе,
К-аз ӯ панде нагирад соҳиби ҳуш.**

**Агар сад панду ҳикмат пеши нодон,
Бихонанд оядаш бозича дар гӯш.**

(Саъдӣ)

Суханронии он марди муъмин ин ҷо муваққатан қатъ
мешаванд, баъди ду ояти зер, иншоаллоҳ, боз идома хоҳад ёфт.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهْمَنُ ابْنُ لِي صِرَاحًا لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ

**Ва қола Фиръавну йа Ҳаманубни ли сарҳа-л лаъаллӣ
аблуғу-л-асбāб. 36.**

*36. Фиръавн гуфт: «Эй Ҳомон, барои ман қасри баланд бино кун,
шояд бо ин роҳҳо бирасам,*

أَسْبَبَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلَعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَذِبًا
وَكَذَلِكَ زَيْنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ
فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ

**Асбаба-с-самāvāti фа атталиъа илā илāҳи Мӯсā ва инни
ла аъуннуҳу кāзибā. Ва казāлика зуййина ли Фиръавна сӯу
ъамалиҳи ва сӯдда ъани-с-сабил. Ва мā кайду Фиръавна
иллā фи табāб. 37.**

**37. (ба) роҳ (дар)-ҳои осмонҳо, пас, ба сӯи маъбуди Мӯсо
бингарам ва албатта, ман Мӯсоро дурӯғгӯй мепиндорам». Ва
ҳамчунин, барои Фиръавн амали бади ӯ дар назараи зиннат дода
шуд. Ва аз роҳи савоб боздошта шуд. Ва нест макру найранги
Фиръавн, магар дар табоҳӣ ва зиёни худ.**

Аллоҳ таъоло зимни оятҳои мазкур хабар медиҳад, ки Фиръавни лаъин аз насиҳати он марди солеҳ суде набардошт. Ва ба вазири худ Ҳомон муроҷиат карда гуфт, ки ман агарчанде боварии комил дорам, ки Мӯсо дурӯғгӯй аст ва ба ҷуз худам дигар ҳеҷ маъбудеро намебинаму намедонам, локин ба ҳар тақдир барои ман қасри баланде бисоз, шояд ба ин восита ба интиҳои роҳҳои осмон бирасам ва Худои Мӯсоро аёнан бинам, оё вай ҳаст, ё нест! Он шармандаи дунёву охират ин суханашро ба вазираш Ҳомон аз рӯи ҳаё пинҳонӣ гуфт, то ки қавмаш хабар наёбанд ва нагӯянд: "Оё бо ин амалат вуқӯи азобҳои ваъдакардаи Мӯсоро интизор ҳастӣ?" Ҳамчунин ӯ барои он пинҳонӣ кор мебурд, ки қавмаш нагӯянд, ки модоме Фиръавн худро худои якто медонад, пас барои ҷӣ санҷиш мегузаронад, ки оё Худои Мӯсо ҳаст, ё не? Ё шояд ин амалро барои мазоҳу истехзо ба роҳ монда буд? Ба ҳар тақдир дар урфият мегӯянд: "Марги мӯрча расад, бол мекушояд". Аллоҳ донотар аст.

Хулосаи оятҳои мазкур, валлоҳу аълам, ин аст, ки Фиръавн аз насиҳати Мӯсо (а), ки мегуфт Аллоҳ якка ва ягона асту Ӯ холиқи тамоми ҷаҳониён асту ҷуз Ӯ дигар Аллоҳи барҳақ нест, барои худ панд нагирифт. Ӯ туғён варзиду худро бо фахру ғурур, наъзубиллоҳ, "Рабби Аъло" эълон дошт. Чунин амалҳои баду аблаҳонаи Фиръавн боис ба он гардиданд, ки роҳи ҳидоят ба рӯяш баста гардид ва ба қалбаш муҳри гумроҳӣ зада шуд. Дигар ҳеҷ як

панду насиҳат ба ӯ суд набахшид ва дар охир бо азобу машаққати зиёд дар дарё ғарқу ҳалок гардид. Ин ҷазое буд, ки дар дунё барои ӯ сазовор доништа шуд. Дар охират бошад, аз Ҷаҳаннам барояш бошишгоҳи доимӣ муайян шуд. Ҳеҷ як табоҳқории Фиръавн Мӯсо (а)-ро аз байн бурда натавонист, баръакс зиёни он табоҳқорӣ ба худӣ ӯ воқеъ шуд.

Насиҳати марди муъминини солеҳ дар оятҳои зер бори дигар, иншоаллоҳ, оғоз мешавад.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يٰ قَوْمِ اتَّبِعُونِ اِهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

Ва қола-л- лази āмана йā қавми-т-табиъуни аҳдикум сабила-р- рашād. 38.

38. Ва касе ки имон оварда буд, гуфт: «Эй қавми ман, маро пайравӣ кунед, то шуморо ба роҳи савоб ҳидоят кунам!

يَقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَّعٌ وَّاِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

Йā қавми иннамā ҳāзиҳи-л-ҳайātu-д дунйā матāъу-в ва инна-л-āхирата ҳия дāру-л-қарор. 39.

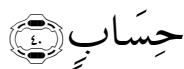
39. Эй қавми ман, ҷуз ин нест, ки ин зиндагонии дунё баҳраи андак аст. Ва албатта, сарои охират сарои ҷовидон аст.

Он марди муъминини оли Фиръавн баъди он, ки аз Фиръавн умеди насиҳатпазирӣ надид, аввалан қавмро ба имон овардан ба Худои яккаву ягона даъват намуд, қадру қиммати дунёи фониро фаҳмонд, роҳи соҳиб шудани неъматҳои ҳаёти доимиро ба онҳо ташвиқ намуд, аз азоби Аллоҳ таъоло онҳоро барҳазар кунонид. Баъд ба онҳо гуфт, ки ай қавм, он роҳеро, ки ман меравам, пайравӣ кунед. Дар роҳи наҷоте, ки шуморо ба Ҷаннат ҳидоят мекунад, раҳбалади шумо ҳастам. Ман дарк намудам, ки Мӯсо (а) Пайғамбари барҳаққи Аллоҳи ягона аст. Он чӣ ӯ (а) меғӯяд, ҳама дуруст аст, дар ҳақиқати гуфтаҳои ӯ (а) шакке нест ва он чӣ Фиръавн меғӯяд, он ҳама дурӯғу беасос аст. Бори дигар он марди солеҳ кӯшид то қавмашро аз азоби Аллоҳ таъоло наҷот бидиҳад ва аз баъзе неъматҳои Ҷаннати аъло насибашон бигардонад. Ин буд, ки ба онҳо гуфт, ки агар шумо ҳам, роҳи интиҳобнамудаи маро қабул намоед, наҷот меёбед ва аз неъматҳои бузурги сарои охират баҳравар мегардед! Барои маишати яклаҳзаинаи дунёи бебақо охирати худро барбод надихед. Зеро, хоҳ ноҳақ, дунё андак асту мегузарад, аммо сарои охират ҷовидону фанонашаванда аст.

Шумо бояд дарк созед, ки дар қайди ҳаёт ҷовидон наmemонед, чунонки бобокалонҳо ин оламро яке паси дигар тарк гуфтанд, шумо низ, бо фаро расидани вақти муайяншуда ин олами фониро падруд хоҳед гуфт. Пас бояд зиндагии муваққатири тавре ба роҳ монед, ки дар ҳарду олам ба мучозоти бад гирифта нагардед.

Давоми насиҳати марди солеҳро, иншоаллоҳ, дар ояти зер мешунавем:

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا تُمْحَرْ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ
أَنْتَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ

**Ман ъамила саййиатан фа ла̣ юҷзā иллā ми̣слаҳā. Ва ман
ъамила солиҳа-м ми̣н закарин ав ун̣сā ва хува муъминун
фа ул̣аика ядхул̣уна-л Ҷанната юрзақуна ф̣иҳā би
ғайри ҳисāб. 40.**

40. Ҳар кӣ бадӣ кунад, пас, ҷазо дода намешавад ўро, магар баробари он. Ва ҳар кӣ кори некӯ кунад, мард бошад ё зан, дар ҳоле ки муъмин бошад, пас, он гурӯҳ дар Биҳишт дароянд, дар ҳоле ки онҳоро дар он ризқи бешумор дода шавад.

Тақозои адли Парвардигор чунин аст, ки ҳар инсоне дар дунё чӣ қадар амали бадро анҷом диҳад, дар охират ҳамон миқдор, на кам ва на зиёд азоб карда мешавад. Чунин адлу раҳматро ҳеҷ зоте ба ғайри Аллоҳ таъоло надорад. Агар касе дар ин дунё амалҳои некро анҷом бидиҳад, хоҳ мард бошаду хоҳ зан, (ба шарте муъмин бошад) дар Ҷаннати пур аз неъмат дарояд ва бо тақозои фазли Аллоҳ таъоло бар ивази амалҳои некаш соҳиби чунон неъматҳои бешумор гардад, ки ҳисобашро ғайри Аллоҳ таъоло касе надонад.

Дар ояти мазкур шаммае аз аҳволи рӯзи охират баён ёфта, маълум гардид, ки инсонҳо танҳо аз рӯйи амал мавриди ҳисоб қарор мегиранд ва амалҳои солеҳ боиси мукофоту наҷоти бандагон будааст, на молу матоъ ва дунё. Пас, шахси хушманд набояд ин фурсатро аз даст диҳад. Ҳоло ки вақт аст, то метавонад аз амалҳои солеҳ дафтари аъмодро пур намояд. Он гоҳ раҳмати илоҳиро бешак, метавон соҳиб шуд. Аллоҳ донотар аст.

﴿ وَيَقَوْمٍ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجْوَةِ وَتَدْعُونِي إِلَى النَّارِ ﴾

✽ **Ва йā қавми mā lī адъукум ила-н-наҷāti ва тадъунанī ила-н-нār. 41.**

41. Эй қавми ман, чист маро, ки шуморо ба сӯи наҷот даъват мекунам ва шумо бошед маро ба сӯи Дӯзах даъват мекунед?

تَدْعُونِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا

أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَرِ ﴿٤٢﴾

Тадъунанī ли акфура биллāҳи ва ушрика биҳī mā лайса лī биҳī ъилму-в ва ана адъукум ила-л-Ъазīзи-л-Ғаффār.42.

42. Маро ба ин меҳонед, ки ба Аллоҳ кофир шавам ва ба Ў чизеро шарик созам, ки маро ба он илм нест. Ва ман шуморо ба сӯи Зоти голиби омӯрзгор меҳонам.

Марди муъмин ба Фиръавну қавми саркаши ў меғӯяд, ки ай қавми ман, шуморо ба сӯи наҷот ва Биҳишти анбарсириште, ки ҷовидона вучуд дорад ва аз анвои неъматҳо саршор аст, даъват менамоям, шумо чаро маро ба сӯи куфр, ки оқибат ба сӯи Дӯзах мебарад, даъват мекунед? Ман аз ин рафтори шумо дар тааҷҷубам. Охир шумо меҳоҳед ман ба Аллоҳи ягона, ки ғайри Ў дигар Аллоҳе нест, ширк биёрам? Ҳол он ки ман ғайри Ў таъоло дигар маъбудеро барҳақ намедонам ва дар бораи вай илме ҳам надорам. Яқин донед, ки ман ҷуз Худои якка ва ягона дигар ҳеҷ зотеро намепарастам. Ин шумоед, ки гумроҳ шуда, махлуқеро (чун Фиръавн) худо гуфта, мепарастед. Инсоф бидиҳед, оё кадом махлуқ Худо шуда метавонад? Ай қавми ман, даме ба сухани ман гӯш бидиҳед, ман шуморо ба ибодати Он зоте меҳонам, ки Ў воҳиду беҳамто аст. Мисли худои шумо, яъне Фиръавн ба худаш монанд надорад. Ў Зотест голибу тавоно, бар ҳама чиз қодиру пирӯз ва ҳеҷ зоте бар Ў ғалаба карда наметавонад. Ҳар чизеро ирода кунад, касе онро гардонида ҳам наметавонад. Он Зоти барҳақ бисёр меҳрубону бахшоянда аст, метавонад гуноҳҳои бандагони Худо афв намояд. Ба умеди афв сари бандагӣ назди даргоҳи Ў бояд ҳам намуд. Барои шумо равшан намоям, ки ман

дар паноҳи ҳамон Зот қарор дорам ва шуморо ба сӯи ибодати ӯ даъват мекунам.

لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

وَأَن مَّرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَبْنَاءَ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

**Лā чарама аннамā тадъунанī илайҳи лайса лаҳу
даъватун фи-д-дунйā ва лā фи-л-āхирати ва анна
марадданā илаллоҳи ва анна-л-мусрифīна ҳум асҳāбу-н-
нār. 43.**

**43. Бешубҳа, чизе, ки шумо маро ба сӯи он меҳонед, дар дунё ва
дар охират тавоноии қобилияти қабули дуъо дар ӯ нест. Ва
бешубҳа, бозгашти мо ба сӯи Аллоҳ аст. Ва албатта,
асҳадгузарандагон аҳли Дӯзаханд.**

Дар ҳақиқат маро шумо ба сӯи ибодати чизе меҳонед, ки он асло салоҳияти ибодат карданро надорад. Бешубҳа он маъбуде, ки шумо дар назар доред, ибодату дуъову тазаррӯи бандагонро намешунавад. На дар дунё ва на дар охират аз он нафъе барои шумо нест. Ӯ имкони онро надорад, ки ба бандагон дасти ёрию кӯмак дароз намояд. Боз шумо маро ба сӯи ибодати ҳамин гуна маъбуд меҳонед. Маълуми шумо бод, ки бозгашти тамоми бандагон охируламр ба сӯи Аллоҳи ягонаи Холиқи оламҳост. Он Зоти қодир аст, ки бандагони худро аз рӯи амалҳояшон ҷазову мукофот бидиҳад. Аммо аз ҳад гузаштагон ва туғёнкунандагон зуд аст, ки ҳамнишину ҳамқарини Дӯзах гарданд. Пас, ҳосили ин кибру гурурашонро он ҷо хоҳанд донист.

Фиръавн (як махлуқ) худро худо хонад ва як идда мардум ӯро чун Худо парастид намоянд, оё аз ин дида туғёну исёни шадидтаре ҳаст? Ҳаргиз на.!

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ

بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

**Фа сатазқуруна мā ақулу лакум. Ва уфаввизу амрī
илаллоҳ. Инналлоҳа басīрум би-л ъибād. 44.**

44. Пас, он чӣ ба шумо (ҳозир) мегӯям, ба зудӣ ба ёд хоҳед овард. Ва кори худро ба Аллоҳ месупорам, ҳаройина, Аллоҳ ба бандагони Худ биноста!».

Дар оҳанги суханони ин мард ҳам ваъид аст ва ҳам таҳдид. Зеро он марди муъмин ба қавми худ гуфт, ки шумо маро ба қатл таҳдид мекунед, вале ман ба он Зоте, ки шуморо ба сӯйи ӯ даъват карда истодам, паноҳ меҷӯям танҳо бар ӯ таваккал дорам. Фақат ва фақат Ӯст, ки аз аъмоли тамоми бандагони Худ, аз ҷумла мову шумо, бохабар аст. Ҳеҷ як амал аз мадди назари ҳамабини ӯ пинҳон наместонад. Ман барои шумо ҳуҷҷатҳои Аллоҳ таъолоро ба итмом расонидам ва насиҳати худро батамом ба шумо арз доштам. Агар қабул доред, ин боиси саодатмандии ин дунёву охирати шумост. Агар намепазиред, пас натиҷаи кори шуморо ба Аллоҳ месупорам. Ба зудӣ, вақто ки ба сари шумо азобҳои даҳшатнок меоянд, хоҳед донист, ки ман ба шумо рост гуфтаам. Ва хоҳед гуфт, ки он мард дар ҳақиқат ростгӯй будааст. Вале ҳайҳот, он дам ҳақиқатро дарк кардани шумо суде надорад. Модоме, ки ҳақ ҷониби ман асту ботил ҷониби шумост, аминам, ки Аллоҳ таъоло ёвару мададгори ман аст. Аллоҳ таъоло ҳақро дастболо ва ботилро шикасту хор мегардонад.

فَوَقَّعَهُ اللَّهُ سَيِّئَاتٍ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ

Фа вақоҳуллоҳу саййиāti mā макарӯ. Ва ҳақа би āли Фиръавна сӯу-л-ъазāб. 45.

45. Пас, Аллоҳ ӯ (марди муъмин)-ро аз сахтиҳои макри онҳоро нигоҳ дошт ва оли Фиръавнро азоби баде ихот кард,

Анҷоми ин кашмакаш чунин буд, ки Аллоҳ таъоло ҳазрати Мӯсо (а)-ро, ё он марди муъминро, ки аз оли Фиръавн буд, аз кайду найранги фиръавниён ва азобҳои гуногуне, ки барои ӯ муайян карда буданд, наҷот дод. На танҳо ҳилаҳои онҳоро ботил гардонид, балки ҳамаро бар зарари худӣ онҳоро равона намуд. Сахттарин азоб дар дунё ғарқ гаштан аст. Аллоҳ таъоло онҳоро бо чунин азоб ба ҳалокат расонид. Азоби рӯзи охират, ки он оташи Ҷаҳаннам будаву барояшон ваъда шудааст, албатта, воқеъшаванда аст. Ин аст ҷазо ва сазои он кас, ки неъматҳои фаровони Аллоҳро истифода намуда, имон намеорад, наъзубиллоҳ, мегӯяд, ки ман ғайри худ дигар худроеро намешиносам.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ

فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

Ан-нāру юъразӯна ъалайҳа гудува-в ва ъашиййā. Ва явма тақуму-с-сāъату адхилӯ āла Фиръавна ашадда-л ъазāб. 46.

46. он (азоб) оташе ҳаст, ки пагоҳу бегоҳ онҳоро бар он ҳозир карда мешавад ва дар рӯзе, ки қиёмат қоим шавад, (ба фариштагон гуфта мешавад:) «Фиръавну пайравони ўро дар сахттарин азоб дароред!».

Муфасссирони киром ояти мазкурро тафсири ояти боло ҳисобиданд ва ин маъниро ҷоиз донистанд: «Он азобе, ки барои Фиръавну тобеъонаш муқаррар шудааст, оташи Ҷаҳаннам аст. Ва рӯзе, ки қиёмат қоим мешавад, ба фариштагон аз тарафи Аллоҳ амр мешавад, ки олу атбоъи Фиръавро ба сахттарин азоби Ҷаҳаннам дохил кунед!» Наъузубиллоҳ аз маҳкум шудан ба чунин ҷои ногувор. Чуноне ки аз оятҳои баъдӣ маълум мегардад, онҳоро оташи Дӯзах ба таври умумӣ шомил мешавад. Илова бар ин онҳо дар қабрҳояшон то фаро расидани рӯзи қиёмат гирифтори азоб мегарданд. Онҳо бо оташе аз оташи Дӯзах ҳар пагоҳу ҳар бегоҳ азоб дода мешаванд.

Яке аз далелҳои аҳли суннат ва ҷамоъат оид ба ҳақ будани азоби қабр ҳамин аст. Инчунин ҳақ будани азоби қабр барои Фиръавну пайравони ў ва кофирон ва баъзе муъминони гунаҳкор дар ҳадисҳои Расулуллоҳ (с) собит аст.

Парвардигор хонандаи мухлис ва ҳамаи мусалмононро аз азоби олами барзах (замони баъди вафоти инсон то рӯзи қиёмат) ва шармсории рӯзи қиёмат дар паноҳи Худ ниғаҳдор бошад. Омин...

وَإِذْ يَتَحَاوُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا

كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

Ва из ятаҳаҷҷуна фи-н-нāри фа яқулу-з-зӯъафāу лил лазӯнастакбарӯ иннā куннā лакум табаъāи фа ҳал айтум-м мугнуна ъаннā насībам мина-н-нāр. 47.

47. Ва он гоҳ ки дар дохили отаиш бо ҳам муҷодала мекунад, пас, нотавагон (пайравон) барои ононе ки мутакаббир (сардор) буданд, мегӯянд: «Ҳаройина, мо шуморо итоаткунанда будем, пас, оё метавонед ҳиссае аз отаишро аз мо дафъ кунед?».

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ

الْعِبَادِ

**Қола-л-лазӣнастакбарӯ иннā куллун фӣҳā инналлоҳа қад
ҳақама байна-л-ъибād. 48.**

48. Саркаш (сардор)-он мегӯянд: «Албатта, мо ҳама дар оташем. Дарҳақиқат, Аллоҳ миёни бандагон ҳукму файсал кардааст!».

Вақто ки кофирон ва гунаҳкорон ба Ҷаҳаннам меафтанд, яъне Фиръавну пайравони ӯ ва амсоли онҳо, байни сарварон ва тобеъони онҳо муноқиша ва низоъ барпо мешавад. Зердастон ба сардоронашон мегӯянд, ки шумо ба ҳар ҳилаву найранг моро аз қабули рисолати расулони Худо ва имон овардан ба пайғамбарии онҳо ва ибодати Аллоҳи ягона боз медоштед. Мо дар дунё шуморо пайравӣ намудему ҳарфи шуморо қабул кардем. Шумо оқибат моро ба куфр бурдед. Имрӯз нор (оташ)-и Ҷаҳаннамро барои мо чун ҷазо муайян кардаанд. Пас биёед ба кӯмаки мо, як зарра ҳам бошад ин азобро аз мо кам бигардонед, зеро бузургонро лозим аст, ки аз аҳволи зердастон воқиф бошанд ва ёрии худро аз онҳо дарег надоранд. Оё шумо метавонед ҳиссаеро аз ин азоб аз дӯши мо поён биёред? Аммо ғайри чашмдошти онҳо сарваронашон мегӯянд, ки чуноне, ки мебинед, мо ҳам мисли шумо дар ҳамин макон қарор дорем ва азобе, ки бар сари шумо омадааст, бар сари мо низ, бор аст. Агар метавонистем, аз сари худамон азобро дур месохтем. Мову шуморо Аллоҳ аз рӯи амалҳое, ки доштем, ба чунин ҷазо (Ҷаҳаннам) ҳукм намудааст. Имрӯз ҳеҷ кас ба дарди каси дигар наметавонад малҳам шавад. Вақто ки аҳли нор (Дӯзах) аз кӯмаки ҳамдигар ноумед мешаванд, бо илтимос аз посбонҳои Ҷаҳаннам сабук шудани азобашонро мепурсанд.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنْ

الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

**Ва қола-л-лазӣна фи-н-нāри ли хазанати Ҷаҳаннамадъу
Раббакум юхаффиф ъаннā явма-м мина-л-ъазāб. 49.**

**49. Ва ононе ки дар оташанд, ниғаҳбонони Ҷаҳаннамро меғӯянд:
«Аз Парвардигори хеш бихоҳед, то аз мо ҳиссаи якрӯза азобро
сабук кунад!».**

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُم رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَىٰ قَالُوا فَأَدْعُوا

وَمَا دُعَاؤُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

**Қолӯ а-ва лам таку таътикум русулукум би-л баййинāt.
Қолӯ балā. Қолӯ фадъу. Ва mā дуъāу-л-кафирӯна иллā фи
залал. 50.**

**50. Хозинони Дӯзах гӯянд: «Оё пайғамбаронатон бо мӯъҷизаҳо ба
назди шумо наомаданд?». Гӯянд: «Оре». (Ниғаҳбонон) гӯянд:
«Пас, худатон хоҳиш кунед!». Ва нест дуъо ва ҳоҳиши кофирон
магар дар табоҳӣ ва ҳалокат.**

Чун аҳли Дӯзах мебинанд, ки сарваронашон худ ба азоб гирифторанду дар кори худ очиз мондаанд ва аз дасташон ҳеҷ ёрӣ намеояд, аз хозинони Дӯзах (яъне фариштагоне, ки низому тартиби кори Дӯзах бар дӯши онҳост) талаб намуда, меғӯянд, ки ай нигоҳбонони Дӯзах, дуъо кунед ба сӯйи Аллоҳи ягона, ки ақаллан азоби якрӯзаи Дӯзахро аз мо бардорад. Фариштагон дар ивази зориву тазаррӯи онҳо чунин ҷавобро, ки мисли хор бар қалбҳояшон меҳалад, ба онҳо меғӯянд, ки назди шумо пайғамбарон бо мӯъҷизаҳои Илоҳӣ наомаданд? Дӯзахиён гӯянд, ки оре омада буданд. Хозинон гӯянд, ки чаро ба онҳо бовар накардеду кофир шудед? Барои дилреш сохтани онҳо молиқони Дӯзах боз ҳам бигӯянд, ки мо чуръат надорем, ки чунин дархост намоем, худ дуъо кунеду ёрӣ пурсед. Хоҳед нахоҳед сурати кори шумо дигар нахоҳад шуд ва суде нахоҳад дид, зеро вақти қабули имону тавба дар ивази амалҳои бадатон гузашт. Шумо хоҳони шафоъат ҳастед. Ин кори пайғамбарон аст, на кори мо. Вазифаи

мо идора кардани кори Ҷаҳаннам аст на шафоъат. Шафоъатро пайғамбарон бо иҷозаи Аллоҳ таъоло мекунад, аммо шумо ба пайғамбарони Худо кофир шудеду боз иддаъои шафоъат мекунад? Аллоҳ таъоло дар давоми ояти мазкур фармудааст, ки кофирон дар чунин ҳол дуъо кунанд ҳам, бекор аст, қабул намешавад. Дар ояти навбатӣ Аллоҳ таъоло фармудааст, ки:

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ

الْأَشْهَادُ

Иннā ланайсуру русуланā ва-л-лазйина āману фи-л-ҳайāти-д-дунйā ва явма якӯму-л-ашҳād. 51.

51. Албатта, Мо пайғамбарони Худо ва ононеро ки имон овардаанд, дар зиндагонии дунё ва дар рӯзе, ки гувоҳон қоим мешаванд, нусрат медиҳем,

Ин оят ваъдаи Аллоҳ таъоло барои пайғамбарону муъминони муттақӣ (парҳезгор) аст. Яъне Ё таъоло мефармояд, ки мо пайғамбарон ва муъминонро бо ҳуҷҷатҳою пирӯзиҳо ва ситонидани ҳаққи худ аз кофирони зулмкунанда нусрат медиҳем. Ҷонфидоӣҳо, саъю кӯшиш ва талошҳои бандагоне, ки имонашон қавӣ аст, ҳаргиз зоеъ нагардад. Гарчанде дар тӯли зиндагӣ пирӯзиро набинанду ба имтиҳоноту санҷишҳо ва шикастҳо рӯ ба рӯ биоянд ҳам, оқибат тақводорию имони қавӣ ва нусрати онҳо хоҳ дар ҳузурашон, ё ғоибашон ё баъди гузаштанашон, равшан зоҳир мегардад. Яъне Аллоҳ таъоло ҳаққи анбиё, авлиё ва бандагони муттақии Худо аз золимон дар ин дунё бо резондани балоҳои гуногун бар сари золимон меситонад. Чунин азобҳо дар ин дунё на як бору ду бор балки барои ибрат бисёр воқеъ шуданд. Ҳеҷ шакке нест, ки рӯзи қиёмат ҳамаи инсонҳо дар маҳшаргоҳ ҷамъ меоянд. Шоҳидон барои гувоҳӣ додани амалҳои бандагон ҳозир мешаванд ва исбот мегардад, ки эътибори пайғамбарон, авлиё, уламо ва бандагони тақводор аз ҳама зиёд аст ва нусрату пирӯзӣ моли онҳост. Бартарияти онҳо, чи дар дунё ва чи дар охират, ошкор маълум мегардад.

Ояти зер ваъдаи илоҳӣ барои Расулуллоҳ (с) аст.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

Явма лā янфаъу-џ-џолимина маъзиратуҳум. Ва лаҳуму-л-лаънату ва лаҳум сӯу-д дār. 52.

52. рӯзе, ки ба ситамгарон узр оварданашон нафъ надихад ва насиби онҳо лаънат аст ва барояшон сарои бад омода аст.

Рӯзи қиёмат, ки онро (рӯзи шоҳидӣ додан) низ меғӯянд, ситамгарон (гунаҳкорон) хоҳ мушрик бошанд ва хоҳ кофир, ҳарчанд узр пеш оранд, нафъ надорад. Зеро онҳо аз раҳмати Аллоҳ таъоло рондашудагонанд. Дар муқобили дархости худ танҳо лаънат мешунаванд. Барои онҳо бадтарин макон омода карда шудааст, ки онро Ҷаҳаннам гӯянду бозгашти охири чунин тоифа ба сӯйи он хоҳад буд. Ҳамчунин ҷазои бадтарину сахттарин барои онҳо муҳайё карда шудааст. Ин аст оқибати гумроҳӣ.

Ояти зер барои пандгирандагон мисоли равшанеро, иншоаллоҳ, талқин мекунад:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَٰءِيلَ الْكِتَابَ

Ва лақад āтайнā Мӯса-л-ҳудā ва авраśнā банӣ Исроїла-л-китāб. 53.

53. Ва батаҳқиқ, Мӯсоро умури ҳидоят додем ва ба бани Исроил он Китобро мерос гузоштем,

هُدًى وَذِكْرَىٰ لِأُولَى الْأَلْبَابِ

Ҳуда-в ва зикро ли улу-л-албāб. 54.

54. ки барои соҳибони хирад ҳидояткунанда ва панддиханда аст.

Оят ба "вов"-и қасам оғоз ёфтааст. Яъне қасам ба Аллоҳ, ки ба Мӯсо ибни Имрон китобе додем, ки дар он роҳи ҳидоят, муъҷизаҳо, шариъати ростин ифодаи худро ёфта, ба тамоми масоили вучуд доштаи замони худ ҷавобгӯй буд. Касе соҳиби ақлу хирад буд, метавонист аз он нафъ бардорад.

Фазлу марҳамати Илоҳӣ аст, ки барои ҳидояти як қабилаи кӯчак, ки онро Бани Исроил (сибтиён) гӯянд ҳамчу мерос, то эълони шариъати баъдӣ, китоби осмониро, ки "Таврот" ном дорад, арзонӣ доштааст. Ин китоб масоили умдаеро аз қабили қоидаҳои шариъати Мӯсо (а), роҳи рушду ҳидоят ва дигар манфиъатҳои бузурги замони худро дар бар мегирифт. Он китобе буд, ки мардумро ба сӯйи ҳидоят ҳаракат меод. Таврот ба мисли машъали фурӯзон роҳи саодатро равшан гардонид, мардумро ба

сӯйи наҷот раҳнамоӣ мекард. Локин Фиръавну тобеъонаш аз панду насиҳатҳои он нафъе набардоштанд, оқибат ба ҳалокат расиданд. Сибтиёни бохиради Бани Исроил дар тоъати Аллоҳ, дар пайрави расули ӯ (а) ва дар амал, ба китоби осмонӣ сабр намуданд, молу мулки диёри фиръавниёро мерос бурда, ҳукму шариъати Аллоҳро дар он диёр ҷорӣ намуданд.

Ояти зер ба Расули Гиромӣ - Муҳаммад (с) хитоб намуда, ӯ (с)-ро ба сабр даъват менамояд:

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَرِ

Ғасбир инна ваъдаллоҳи ҳаққу-в вастағфир лизамбика ва саббих би ҳамди Раббика би-л-ъашийи ва-л-ибкәр. 55.

55. Пас, сабр кун, ҳаройина, ваъдаи Аллоҳ ҳақ аст ва барои гуноҳҳои худ омӯрзиш бихоҳ ва бо ситоиши Парвардигори худ пагоҳу бегоҳ тасбеҳ гӯй!

Чуноне ки аз оятҳои боло маълум гардид, ваъдаи Аллоҳ ҳақ аст ва фатҳу нусратро барои Мӯсо (а) арзонӣ дошта аст. Ҳамчунин ваъдаи ӯст, ки ба Муҳаммад (с) ҳам, нусрату футӯҳоти худро дарег намедорад. Бинобар ин, ӯ (с)-ро ба сабру тоқат даъват намуда, аз ёрии худ барои ӯ мужда расонадааст. Ҳамчунин ба ӯ (с) мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), мабодо аз ту тарки амали авло ва афзал шуда бошад, барои онҳо аз Парвардигори худ омӯрзиш бихоҳ.

Дар давоми оят Аллоҳ таъоло ба ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки ба покӣ ва ҳамду шукру санои беадад пагоҳу бегоҳ Парвардигори худро ёд кун. Мурод аз ин амр, валлоҳу аълам, ин аст, ки ҳамчу малоик ҳеҷ гоҳ зикри Парвардигорро аз ёд набояд фаромӯш сохт. Агарчӣ гуноҳҳои аввалу охири ӯ (с) бахшида шуда бошанд ҳам, бо вучуди он Расулуллоҳ (с) дар як шабонарӯз барои шукрона то сад маротиба истиғфор меҳонданд, зеро камбудии ҳар банда мувофиқи дараҷаи ӯст. Барои ин барои ҳар инсон истиғфор гуфтан хуб асту лозим...

Дар "Тафсири Ҷалолайн" омада, ки ин гуна хитобаҳо барои дарсу таълими умматони он Ҳазрати гиромӣ (с) аст. Вагарна пайғамбарон аз содир кардани гуноҳи сағираю кабира, чи пеш аз пайғамбарӣ ва чи баъд поканд.

Ибни Касир мегӯяд: "Ин гуна хитоба барои ба ҳаяҷон овардани уммат аст, то дар тавба намудан ва мағфират хоستان бисёр ҳарис бошанд".

Ояти зер аз ҳолати кофироне, ки бе ягон ҳуҷҷат доимо алайҳи ҳақ муҷодала (кашмакаш) мекунанд, моро огоҳ месозад:

إِنَّ الَّذِينَ تَجَادَلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَتْهُمْ إِنْ فِي
صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ

Инна-л-лазӣна юҷадилуна фӣ айәтилләҳи би ғайри султони́н атāхум ин фӣ судуриҳим иллā кибру-м ма ҳум би ба́лиғиҳ. Фастаъиз билләҳ. Иннаҳу Ҳува-с-Самӣу-л-Басӣр. 56.

56. Албатта, ононе ки дар оятҳои Аллоҳ бе ҳуҷҷате, ки ба онҳо аз Осмон омада бошад, муҷодала мекунанд, дар сухан (дил)-ҳои онҳо ба ғайри тамаъу ҳаваси бузургӣ, ки ба он расанда нестанд, чизи дигаре нест. Пас, ба Аллоҳ паноҳ бибар, албатта, Ёст шунавою бино.

Касоне, ки аз рӯи кибр ва ғурур зидди оятҳои Аллоҳ таъоло муҷодала (кашмакаш) мекунанд, ба онҳо ҳуҷҷате, ё далеле аз тарафи Аллоҳ таъоло наомадааст, ки дар асоси он баҳси оқилона ва одилона кунанд. Аз ин рӯ онҳо бе ягон асос зидди мавҷудияти Аллоҳ таъоло ва ягонагии Ё таъоло, зидди китоби илоҳӣ ва муъҷизаҳои он, зидди даъвати пайғамбарони илоҳӣ муҷодала (кашмакаш) мекунанд. Онҳо аз рӯи ғурур бо даъвоҳои беасос меҳақанд олимтар ва бузургтар будани худро нишон диҳанд. Локин ба ҳеҷ сурат онҳо ба мақсади ботили худ ноил намегарданд ва билохира пеши ту сари таъзим ҳам хоҳанд кард. Аз ин хотир ай Ҳабибам (с), ба Парвардигори худ илтиҷо кун ва худро аз шарри чунин бадкорон дар паноҳи Ё нигоҳ дор, Аллоҳ таъоло ту (с)-ро дар ҳимояи худ нигоҳ медорад. Танҳо Аллоҳ таъоло зиёни онҳоро аз ту (с) метавонад дур созад. Албатта, Аллоҳ таъоло суханони онҳоро мешунавад, аз аҳволу мақсадҳои зоҳирию ботинии онҳо бохабар аст ва ба пуррагӣ бинандаи ҳоли онҳост.

Дар оятҳои зер Аллоҳ таъоло далелҳоеро, ки ба қудрату ваҳдонияти Зоти покаш далолат мекунанд, баён месозад:

لَخَلَقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ

النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

**Ла халқу-с самāvāti ва-л-арзи акбару мин халқи-н-нāси
ва lāкинна акшара-н-нāси lā яъламун. 57.**

**57. Ҳаройина, офаридани осмонҳо ва Замин аз офаридани мардум
бузургтар аст, валекин аксари мардум (инро) намедонанд.**

Албатта, яке аз нишонаҳои қудрати беинтиҳои Аллоҳ таъоло ин офаридани осмонҳову Замин аст, ки дар офариниши онҳо ҳеҷ шарике надост. Модоме Аллоҳ таъоло бидуни ҳеҷ як мушкилӣ ин ду махлуқи бузургро арзи ҳастӣ дод, оё дар офариниши мардум, ки дар муқоиса бо ин ду махлуқи бузург хеле ва хеле хурду заъиф ҳастанд, душворӣ мекашад? Ҳаргиз! Аммо аксари мардум ба ғафлат фуру рафта, дар дили онҳо ҷоҳилӣ чунон ҷой гирифтааст, ки инро дарк намеkunанд. Онҳо ба ботлоқи нодонӣ фурурафтагонанд.

Аксари мардум эътироф мекунанд, ки осмонҳо ва Замиро Аллоҳ таъоло офаридааст. Таъаҷҷуб аз ин гуна мардум, ки бори дигар зинда гардонидани инсонҳоро дар рӯзи қиёмат аз ақл дур медонанд. Халқи ду махлуқи бузург - осмонҳову Замиро аз Худо медонанд, вале қудрати Ӯро дар офариниши инсон қабул надоранд. Онҳо байни ин ду масъала фарқ гузошта наметавонанд, ё моҳияти онро умуман намефаҳманд, ё фаҳмидан намехоҳанд, ё бо ақли худ аз рӯи муқоиса дарк мекунанд, локин эътироф кардан намехоҳанд. Аллоҳ таъоло ҳолати ин гуна шахсҳоро бо мисол овардан дар ояти зер баён мекунанд.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا

الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

**Ва mā ястави-л аъmā ва-л-басиру ва-л-лазӯна āману ва
ъамилу-с солиҳāti ва ла-л-мусӣъ. Қалила-м mā
татазаккарун.58.**

**58. Ва нобинову бино баробар нестанд. Ва низ ононе ки имон
овардаанд ва амалҳои шоиста кардаанд, бо бадкорон яксон
нестанд. Чаро андак пандпазир мешавед?**

Албатта, ҳеҷ гоҳ шахси нобино баробари бино шуда наметавонад. Яъне ғофилу оқил, ҷоҳилу олим баробар нестанд. Инчунин онҳое, ки бо иҷрои амалҳои писандида ба мақоми аброр (наққорон) расиданд, ҳаргиз ба инсонии бадкору бадпеша яқсон набошанд. Ҳеҷ гоҳ муъмин ва кофир дар як поя қарор нахоҳад дошт. Наққор ба шараркор баробар нест. Аз ин гуна насиҳатҳоро ба ғайри андаке аз мардум дигарон панд гирифта наметавонанд.

Аз мазмуни ин оят маълум мегардад, ки мартабаи инсон назди Худованд дар дунё ва охира аз рӯи амал муайян мегардад. Тафовути мартабаи инсон мувофиқи амали ӯ аз пасттарин то ба олитарин мақом мерасад.

﴿٥٩﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

Инна-с-саъата ла атияту-л ла райба фиха ва лакинна аксара-н-наси ла юьминун. 59.

59. Албатта қиёмат омаданист, дар омадани он шакке нест, валекин аксари мардум бовар намекунанд.

Албатта, дар омадани Қиёмат ҳеҷ шакке нест. Қиёмат омаданист, аммо вақти омадани вай илми ғайб аст. Вақти омадани онро ҷуз Аллоҳ таъоло каси дигар надонад. Ба омадани рӯзи Қиёмат бовар кардану эътиқод доштан ин як рукни имон аст. Бе он наметавон инсонро чун муъмин шинохт. Аммо аксари мардум, ба хоса кофирон ба омадани он рӯз бовар надоранд. Ин аст, ки зинда гардонидан баъд аз миронидану ҷазо ва мукофоти он рӯзро инкор мекунанду мепурсанд, ки кадом инсон зинда шудааст? Инҳо дарк накардаанд, ки ин дунё дори имтиҳон аст. Агар Қуръонро сухани Аллоҳ медонистанд, ҳаргиз инкор намекарданд. Агар мурдае зинда мешуд, пас ин дунёро дори имтиҳон гуфта намешуд ва ҳама имон меоварданд. Ҳол он ки Аллоҳ таъоло Биҳишт ва Дӯзахро халқ намуд ва бо қасам таъкид намуд, ки Ман ҳардуи шуморо (яъне Биҳишт ва Дӯзахро) пур хоҳам кард. Ин тақозои ҳикмати ӯ таъолост ва чуну чаро набояд ҷой дошта бошад.

Валлоҳу аълам.

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ

﴿٦٠﴾ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ

**Ва қола Раббукумудъунӣ астаҷиб лакум. Инна-л-лазӣна
ястакбирӯна ған ѓибāдатӣ саядхулӯна Ҷаҳаннама
дāхирӣн. 60.**

**60. Ва Парвардигори шумо мефармояд: «Ба ҷониби Ман дуо
кунед, то дуои шуморо қабул кунам. Ҳаройина, ононе ки аз
ибодати Ман такаббур мекунанд, ба зудӣ дар Дӯзах хоршуда
дароянд».**

Аллоҳ таъоло барои бандагони Худ танҳо ба сӯи Зоти худ
дуъо намуданро дастур дода, худро барои қабули дуъои онҳо чун
кафил муаррифӣ намудааст. Ин, албатта, фазлу карами Аллоҳ
таъолост, ки бандагони худро ба дуъо ва ибодат даъват мекунад.
Яъне Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ҳар талабу дархосте (дуъое)
доред, аз Ман талаб кунед. Дуъоҳои шуморо иҷобат намуда, хоҳ
дар дунё бошад ва хоҳ дар охират, шуморо ба матлаб мерасонем,
ҳамчунин ҳар чӣ пурсед, ба шумо медиҳам.

Аммо онҳое, ки кибр варзида, дуъо намекунанд, яъне рӯза
намегиранд, намоз намехонанд, закот намедиҳанд ва ғайра зуд
аст, ки баъди мурданашон, гарчи дар қабр бошанд ҳам, то андозае
хору зоранд, ки гӯё дар дохили Дӯзах бошанд.

Хулоса, ҳар ки бо дуъо Аллоҳро ёд намекунанд, ӯ аз ҷумлаи
мутакаббирон бошад. Боз Аллоҳ таъоло бо оятҳои зер қудрату
ваҳдонияти Худро зикр намуда, ба мо бори дигар хушдор медиҳад,
ки танҳо ва танҳо ба сӯи Аллоҳи ягона бояд ибодату шукр намуд.

اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَذُو

فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

**Аллоҳу-л-лазӣ ҷаъала лакуму-л-лайла ли таскуну фӣҳи
ва-н-наҳāра мубсирō. Инналлоҳа ла зу фаълин ѓала-н-
нāси ва лāкинна акъара-н-нāси лā яшкурӯн. 61.**

**61. Аллоҳ Он Зотест, ки барои шумо шабро офарид, то дар он
ором гиред. Ва рӯзро чунон гардонид, ки дар он ҳамдигарро дида
тавонед. Албатта, Аллоҳ бар мардум соҳиби фазл аст, валекин
аксари мардум шукр намекунанд.**

Парвардигори оламиён чунон Зотест, ки бо қудрату ҳикмати
Худ барои истироҳати мардум баъди меҳнату шуғли рӯзгор шабро
офарид. Баръакс, рӯзро чунон мунаввар гардонид, ки инсонҳо
метавонанд бидуни истифода аз машъалу чароғ барои таъмини

ризку рӯзии худ саъю ҳаракат намуда, корҳои худро анҷом бахшанд. Албатта, Аллоҳ таъоло соҳиби фазл аст ва ин нишонаҳо аз фазли Ўст, ки барои бандагони Худ чунин неъматҳоро офаридааст шароитро барои ниёзи онҳо муҳайё намудааст. Дар нисбати бандагон фазлу караму эҳсони Ў таъоло интиҳо надорад. Бандагон инро бояд хуб донанд ва шукри онро тавре лозим аст, ба ҷой биёранд. Аммо боиси таассуф аст, ки аксари мардум ба қадри ин неъматҳои арзонидоштаи Аллоҳ таъоло намерасанд ва шукри онҳоро ба ҷой намеоранд, ё ин ки билкул аз фазли Парвардигор будани онҳоро инкор мекунанд.

ذٰلِكُمْ اَللّٰهُ رَبُّكُمْ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ لَّا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنۢى تُوۡفَكُوۡنَ ﴿٦٢﴾

Зāликумуллоҳу Раббукум холику кулли шай-ил лā илāҳа иллā Ҳӯ. Фа аннā туьфакун. 62.

62. Ин аст Парвардигори шумо - Офаридгори ҳар чиз. Нест маъбуде (сазовору) барҳақ, магар Ў, пас, аз куҷо (чаро аз ибодати Ў ба ибодати ғайр) баргардониди мешавед?

Агар пурсида шавад, ки Осмону Замин ва шабу рӯзро кӣ офарид, ба чуз шахси даҳрӣ дигар ҳама бе ҳеҷ истиҳола ҷавоб гӯянд, ки Аллоҳи ягона онҳоро халқ кардааст. Ана ҳамин Аллоҳ офаридгори тамоми ашё аст. Ба ғайри Ў дигар Зоте сазовори ибодат нест. Дуруст гуфтед, ки Офаридгори Замину Осмонҳо ва тамоми ашё Аллоҳ таъолоаст. Чаро ибодати Ўро монда, ба ибодати бути бо даст сохташуда машғул мегардед? Тааҷҷуб аз шумо, ки дар баробари тоъати Ў таъоло, дар пайи парастии бути бечон низ ҳастед.

كَذٰلِكَ يُؤۡفَكُۙ اَلَّذِيۡنَ كَانُوۡا بِعَايَةِ اَللّٰهِ يَجۡحَدُوۡنَ ﴿٦٣﴾

Казāлика юьфаку-л-лазīна кāну би айāтиллāҳи яҷҳадун. 63.

63. Ҳамчунин, касоне ки оятҳои Аллоҳро инкор мекарданд, (аз ҳидоят) баргардониди мешаванд.

Ин оят барои Расули барҳақ (с) тасалли буда, Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай ҳабибам (с), аз инкоркунии қавмат ғамгин мабош, зеро пеш аз инҳо қавмҳои буданд, ки пайғамбари Худоро дурӯғу ҳисобида, нисбати онҳо ҳар гуна истеҳзо ва адоватро ба кор бурданд. Чун инсон офариниши осмонҳо ва заминро аз Худо донисту вале оятҳои Қуръониро инкор намуд, роҳи рушду ҳидоят ба ӯ баста мешавад. Яъне дигар роҳи ҳидоятро аз роҳи хато ҷудо

карда наметавонад ва абадӣ дар гумроҳӣ мемонад. Ояти зер ҳам, далелҳои қудрати Аллоҳ таъолоро баён мекунад.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمُ
فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ

فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

**Аллоҳу-л-лазӣ ҷаъала лакуму-л-аръа қарора-в ва-с-самъа
бинъа-в ва савваракум фа аҳсана суваракум ва
разақакум-м мина-т-таййибāt. Ӣāликумуллоҳу
Раббукум. Фа табаракаллоҳу Раббу-л-ъāламин. 64.**

**64. Аллоҳ Он Зотест, ки барои шумо Заминро қароргоҳ гардонид
ва Осмонро чун бом сохт ва шуморо сурат баст, пас, суратҳои
шуморо неқӯ сохт ва шуморо аз чизҳои покиза ризқ дод. Ин аст
Аллоҳ - Парвардигори шумо. Пас, бисёр бобаракат аст Аллоҳ ки
Ӯ Парвардигори оламҳост.**

Аллоҳ чунон Зотест, ки қудрату тавонии Ӯ беинтиҳо буда, аз
рӯи раҳмати Хеш барои бандагони Худ, чи ба ҳангоми қайди ҳаёт
будан ва чӣ баъди марг, заминро қароргоҳ муайян намуд. Инчунин
осмонро ҳамчун боми мустаҳкам офарид. Инсонро дар беҳтарин
сурат ба арсаи вучуд овард. Барои ӯ нисбат ба дигар махлуқоти
худ сурати зеботар ва аъзои муносиб арзонӣ дошт. Онҳоро нисбат
ба дигар махлуқоти худ ақлу фаросат бахшиду ризқашонро аз
беҳтарин лаззатҳо ва тозатарин неъматҳо муайян гардонид.
Ҳамаи ин аз сӯйи Он зоти поке ба миён омада, ки ғайри Ӯ дигар
маъбудӣ барҳаққе нест. Ӯ таъоло бисёр Зоти бобаракат аст,
шаъни Ӯ олист ва аз ҳамаи ашё бартару болотар аст ва Ӯ
Парвардигори тамоми оламҳост, ғайри Ӯ ҳеҷ зоте чунин
салоҳиятҳоро ба низом дароварда наметавонад. Дар ин гуфтаҳо
ҳеҷ як муболиға ва сохтагӯӣ нест. Аллоҳ донотар аст.

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ

الْعَالَمِينَ

**Ҳува-л-Ҳайю лā илāҳа иллā Ҳува фадъуҳу мухлисина
лаҳу-д-дин. Ал-ҳамду лиллāҳи Рабби-л-ъāламйн. 65.**

**65. ӯ зинда аст. Нест ҳеҷ маъбуде барҳақ, магар ӯ. Пас, дар
ҳоле ки динро холискунандагон бошед, ӯро ибодат кунед. Ҳама
ситоиш аз онӣ Худост, ки Парвардигори оламҳост.**

ӯ таъоло дар зот ва ҷамиъи сифатҳои Худ якка аст. Хусусан дар сифати зинда будани Худ ҳамто надорад. Яъне зинда будани ӯ ҳақиқат асту бардавому поённашаванда. Ғайри ӯ илоҳе барҳақ ва сазовори парастии несту вучуд надорад. Бешак, меарзад, ки ӯро бо тамоми ҳастӣ парастии карда шавад. Пас зарур аст, ки ибодат танҳо ба ҳамин Зоти пок, зоҳирану ботинан ва холисона анҷом дода шавад, ва танҳо ба сӯйи ин Зоти пок дуъо карда шавад. Ба ин тариқа, ки бояд гуфта шавад: «Алҳамду лиллоҳи раббил оламин - Ҳама санову шукр мар он Аллоҳеро, ки Молику Парвардигори ҷамиъи оламу махлуқҳост.»

Ояти мазкур сифатҳои ҷалолӣ ва бо азамати Парвардигорро бори дигар барои мо рӯшан сохт.

Ояти зер моро аз ибодати ғайри ӯ бозмедорад.

﴿قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي

الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

✽ **Қул иннӣ нуҳитӯ ӯан аъбуда-л-лазӣна тадъӯна миң
дуниллāҳи ламмā ҷāания-л-баййинāту ми-р-Раббӣ ва
умирту ан услима ли Рабби-л-ъāламйн. 66.**

**66. Бигӯ: «Албатта, вақте ки ба ман аз ҷониби Парвардигорам
нишонаҳо омад, аз он чизҳое, ки аз ғайри Аллоҳ шумо
мепарастед, онҳоро манъ карда шудаам, ки бипарастам. Ва маро
фармуда шуд, ки ба Парвардигори оламиён таслим бошам».**

Зимни ояти мазкур Аллоҳ таъоло мефармояд, ки ай Муҳаммад (с), дар муқобили мушрикони бигӯ, ки Парвардигори ман Азиму Ҷалилу Акбар аст. Ана ҳамон Парвардигор маро аз парастии чизҳое (бутҳое), ки шумо мепарастед, манъ кардааст. Бутҳое, ки шумо мепарастед, кару гунганд ва ба ҳеҷ қодир нестанд. Агар шумо ба Худои асли ва ҳақиқӣ ибодат карданӣ бошед, аз парастии бутони худ даст кашед, ба Худо чизеро шарик надонед. Ба ғайри Аллоҳи ягона ҳеҷ чиз лоиқу сазовори парастии нест. Ман чӣ хел маъбудони ботили шуморо парастам,

ҳол он ки барои нодурустии ибодати ғайри Аллоҳи ягона оятҳои муъҷазу ошкор аз назди Аллоҳ ба ман ваҳй гардидааст? Шумо ба сухани ман агар бовар надоред, лоақал ба ҷисми худатон бохирадона назар андозед ва тафаккур кунед, соҳиби қудрат будан ва ягонагии Аллоҳ таъолоро мушоҳида мекунад! Инчунин ба ман амр шудааст, ки ба Парвардигори оламиён сари таъзим фуруд биёрам ва пеши иродаи Ӯ таслим шавам, динро холис барои ризои Ӯ ба роҳ монам. Ибодатро низ холис барои ризои Ӯ, ки бемислу монанд аст, анҷом бидиҳам. Ҳамин аст ақидаи ман дар боби ибодати Аллоҳи ягона.

Оятҳои зикршуда аз қудрату ваҳдонияти Аллоҳ таъоло баҳс намуданд. Оятҳои зер ҳам, аз қудрати Аллоҳ таъоло дар нисбати офариниш сухан мегӯянд. Сипас дар оятҳои баъдӣ аҳволи мушрикони дар рӯзи қиёмат бо таҳдиду ваъид баён гардида, бо ҳамин сура анҷом меёбад.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نَظْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ

طِفْلًا ثُمَّ لِيَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لِيَكونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَن يُتَوَفَّى مِنْ

قَبْلُ وَلِيَبْلُغُوا أَجَلَ مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

Ҳува-л-лазӣ халақакум-м мин туробӣн сӯмма мин-н нутфатӣн сӯмма мин ъалақатӣн сӯмма юхриҷукум тифлан сӯмма ли таблуғӯ ашуддакум сӯмма ли такунӯ шуйӯх. Ва минкум-м ма-й ютаваффā мин қабл. Ва ли таблуғӯ ачала-м мусамма-в ва лаъаллакум таъқилун.67.

67. Ӯст он Зоте, ки шуморо аз хок, сипас аз нутфа, сипас аз хуни баста офарид, онгоҳ шуморо кӯдакишуда берун меорад, боз шуморо боқӣ мегузорад, то ба қуввати камоли худ бирасед, сипас, шуморо боқӣ мегузорад, то калонсол шавед. Ва баъзе аз шумо касе ҳаст, ки пеш аз синни пирӣ расидан, миронида мешавад. Ва баъзеро боқӣ мегузорад, то ба муддати муайянишуда бирасед. Ва то шояд, ки шумо ягонагии Парвардигоратонро бифаҳмед.

Аллоҳ, ҷалла ҷалолуҳу, инсонро бо қудрати Худ аз адам, (яъне аз нестӣ) халқ карда (офарида) аст. Масалан, офариниши нахустин инсон, яъне Одам (а) аз хок будааст. Ҳоло ҳамаи инсонҳо насл ва авлоди Одам (а) мебошанд. Агар ба дигар тарз ифода

кунем, онҳо аз оби шаҳвати падар ва модари худ офарида шудаанд. Оби шаҳват баъди бордоршавӣ марҳилаҳои гуногуни афзоишро тай намуда, ба инсон мубаддал мегардад. Ҷанини инсон дар марҳилаи аввал мисли як қатра об аст. Сипас он ба хуни лахтбаста мубаддал гардида, боз чанд ҳолати дигарро паси сар мекунад ва билохира ба сурати тифл аз батни модар ба олами ҳастӣ чашм мекушояд. Баъди ба дунё омадан, ӯ дар давоми чиҳил сол инсони комил мегардад. Баъди гузашти чиҳил соли умри худ мумкин аст, ки қадам ба сӯи пиршавӣ мебардорад.

Хулоса, ин тартиби сегона, яъне айёми тифлият, камолот ва пиронсолӣ мутобиқ ба фаҳму идроки инсонҳо муайян карда мешавад ва барои ҳар давр миқдори солро муайян мекунад. Агар умри инсон басанда бошад, метавонад ин се давраро то муддати муайян паси сар намояд. Агар басанда нест, як ё ду ва ё ҳеч яке аз инҳоро тай накарда, балки дар батни модар олавро падруд меғӯяд. Миқдори зиндагӣ ва вақти аз дунёи ҳастӣ реҳлат кардани инсон илми ғайб аст, онро ғайри Аллоҳ таъоло касе намедонад. Ин ҳама далолат бар қудрати Ӯ таъоло мекунад. Барои аҳли фаҳм ин ҳама як дарси ибрат аст, то шояд бифаҳманд, ки чунин амалҳои фавқуллодда танҳо аз Аллоҳи ягона ба вуҷуд меояд. Фақат Ӯ ба чунин қодир аст. Ӯ Зотест, ки ҷовидон боқӣ мемонад, вале дигар ҳама чиз фаноӣ худро хоҳанд ёфт.

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ

فَيَكُونُ

Ҳува-л лазӣ юҳйӣ ва юмйт. Фа изъ қазъ амраъ фа иннамъ яқулу лаҳу кун фаякун. 68.

68. Ӯст Он Зоте, ки зинда мекунад ва мемиронад, пас, чун эҷоди чизро хоҳад, пас, ҷуз ин нест, ки ўро гӯяд: «Шав!». Пас, бедаранг он мешавад.

Хулосаи шарҳи ояти мазкур, валлоҳу аълам, ин аст, ки Ӯ таъоло барои зинда гардонидану миронидани махлуқоти худ қодир аст. Чун қореро ирода кунад, дар Ӯ мондашавӣ, мушкилӣ нест, ба кӯмаки ғайр ниёз надорад. Офаридани чизро ирода кунад, албатта, Ӯ онро бетаъхир, фавран пайдо мегардонад. Дар офариниши ҳар чизе, ки Ӯ амр кунад: «Кун!» (яъне «Бош!» ё «Шав!») пас он чиз пайдо мегардад. Ҳангоми эҷоди шайъ (чиз)

байни Омир (яъне Аллоҳ таъоло) ва маъмур (яъне пайдошаванда) муҷодала ва чуну чаро вуҷуд надорад. Амр бидуни истиҳола аз ҷониби махлуқ иҷро мешавад...

Дар ояти зер мазаммати шахсоне, ки бо роҳҳои ботил дар оятҳои Аллоҳ таъоло муҷодала мекунад, иншоаллоҳ баён мешавад.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنِّي يُصْرَفُونَ

Алам тара ила-л-лазӣна юҷадилина фӣ айәтилләҳи аннә юсрафун. 69.

69. Оё касонеро, ки дар оятҳои Аллоҳ муҷодала мекунад, надидӣ, ки чӣ гуна аз имон баргардонида шуда бераҳа мешаванд?

Ин савол барои тааҷҷуб будааст. Яъне ай Муҳаммад (с), оё тааҷҷуб намекуни аз онҳое, ки ақлҳои худро аз сӯи ҳидоят ба сӯи гумроҳӣ равона сохтаанд. Оятҳои қуръонӣ ва муъҷизаҳои чун Офтоб равшанро, ки ҳама ба қудрати беинтиҳои Аллоҳ таъоло далолат мекунад, инкор кардаанд ба пайғамбар, ё аҳли ҳақ муҷодала карда, куфри худро бештар сохтаанд. Онҳо ба кучо мерафта бошанд? Дар ояти зер иншоаллоҳ, ин нукта равшантар, тавзеҳ мешавад.

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ

يَعْلَمُونَ

Ал-лазӣна каззабу би-л-китаби ва би ма арсалнә биҳи русуланә. Фа савфа яъламун. 70.

70. Ононе ки ин Китоб ва он чиро (ки) ба он пайғамбарони Худро фиристодем, дурӯғ шумориданд, нас, зуд аст, ки (ҳақиқатро) бидонанд,

Ин оят барои кофирон ҳам ваъид (ваъдаи азоб) аст ва ҳам таҳдид. Дар он омада, ки он касоне, ки ба китоби Худо, яъне Қуръони азимушшаън ва гуфтаҳои он бовар надоранд, ба иҷрои амри Аллоҳ нақӯшидаанд, аз наҳи ӯ таъоло дурӣ наҷустаанд, инчунин пайғамбарон ва ба ҷамиъи китобҳо ва шариъатҳои осмонӣ имон наовардаанд, дур нест, ки натиҷаи аъмолу рафтори худро хоҳанд дид. Ба ин сурат, ки...

إِذِ الْأَغْلَلُ فِي أَعْنَقِهِمْ وَالسَّلْسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾

Изи-л-агләлу фӣ аънәқиҳим ва-с-саләсилу юсҳабун. 71.

71. вақто ки дар гарданҳои онҳо тавқ афтада бошад ва бо занҷирҳо кашида шаванд,

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

Фи-л-ҳамими ъсумма фи-н-Нари юсҷарун. 72.

72. дар оби ҷӯшон андохта, сипас, дар оташи сӯзонда шаванд.

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيُّنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

Ўсумма қила лаҳум айна ма кунтум тушрикун. 73.

73. Сипас, онҳоро гуфта мешавад: «Кучост он чӣ шарик мегурифтед,

مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ

يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

Миғ дӯнилләҳ. Қолу ғаллу ғанна бал лам нақун-н-надъу миғ қаблу шай-а. Қазәлика юзиллуллоҳу-л-кафирин. 74.

74. аз ғайри Аллоҳ?». Гӯянд: «Гум шуданд аз назари мо, балки қабл аз ин чизро наменарастидем». Ҳамчунин Аллоҳ кофиронро гумроҳ мекунад.

Вақто ки кофирон ба Дӯзах маҳкум шаванд, дастҳои онҳоро бо кишану занҷир ба гарданҳояшон баста, ба сӯйи оби гарме кашида мешаванд, ки бо оташи Ҷаҳаннам ба ҷӯш оварда шудааст. Баъд аз ин онҳоро ба оташ сар дода, сӯзонида мешаванд. Сипас барои маломат ва дилқубӣ ба онҳо гуфта мешавад, ки он бутҳое, ки мепарастидеду ба Аллоҳи ягона шарик медонистед, ин лаҳза дар кучоанд, то ба кӯмаки шумо биоянду шуморо аз ин азоби ҷонкоҳ бираҳонанд? Кофирон дар ҷавоб хоҳанд гуфт, ки ҳамаи онҳо аз назари мо ғоиб шудаанд. Мо онҳоро ин дам намебинем ва аз онҳо шафоъат ҳам намехоҳем. Гузашта аз ин, дар ҳайрату

изтироб монда, ба дурӯғӯй мепардозанд, ки мо ба ғайри Аллоҳ ҳеҷ чизро наменпарастидем. Ҳамчунин мисли гумроҳ шудани дурӯғпиндорандагон кофиронро низ агар имон наоранд, Аллоҳ таъоло гумроҳ месозад. Чунин мазмунҳоро дар оятҳои 43-44-уми сураи “Раҳмон”, оятҳои 41 то 44 ва 51 то 56-уми сураи “Воқеъа”, оятҳои 43 то 50 сураи “Духон” вохӯрдан мумкин аст.

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ

تَمْرَحُوْنَ ﴿٧٥﴾

Зāликум би мā кунтум тафрахуна фи-л-арзӣ би ғайри-л-ҳаққи ва би мā кунтум тамрахун. 75.

75. Ин (азоб) ба сабаби он аст, ки шумо дар Замин ба ноҳақ шодмонӣ мекардед ва ба сабаби он аст, ки бо худ менозидед.

اَدْخُلُواْ اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِيْنَ فِيْهَا فَبِئْسَ مَثْوٰى لِّلْمُتَكَبِّرِيْنَ ﴿٧٦﴾

Удхулӯ абвāба Ҷаҳаннама ҳолиди́на фӣҳā. Фа биъса маъва-л мутакаббирӯн. 76.

76. Ба дарвозаҳои Дӯзах, дар ҳоле ки дар он ҷовидон бошед, дароед, пас Дӯзах чӣ бад бошишгоҳ аст барои мутакаббирон.

Ин азобҳо барои мункирону кофирон ба сабаби он раво доништа шудааст, ки онҳо ҳангоми дар қайди ҳаёт буданашон гуноҳ содир намуда, вале онро гуноҳ надоништаанд, балки шодию хурсандӣ намуданд. Ҳамчунин ба ин хотир аст, ки аз имон овардан саркашӣ намуда, дар ҷамъ кардани мол бисёр талош варзиданд ва онро ба корҳои ғайри савоб сарф намуданд. Сабаби дигари ба азоб мубтало гардидани онҳо ин аст, ки ба ҷои тавбаву истиғфор аз амалҳои ношоистаи хеш, баръакс ифтихор карда, ба худ нозиданд. Акнун дар ин ҷо дарк намуданд, ки оқибати он шодию нишот азоби доимӣ будааст. Пас, ба онҳо гуфта мешавад, ки ай мучримон, ҳафт дари Ҷаҳаннам барои истиқболи шумо боз аст. Ворид шавед ба ин азобгоҳ, дар ин ҷовидон боқӣ хоҳед монд, пас ҷӣ ҷои бад аст ин иқоматгоҳи шумо.

Дар ҳошияи «Тафсири Ҷалолайн» омада, ки гарчанде зимни ин оят кофирон зери мазаммат гирифта шудаанд, локин ҳар фарде, ки дар содир кардани гуноҳ фароҳдастӣ мекунад, зери ваъиди ҳамин оят қарор дорад.

فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ

فَالْيَنَّا يُرَجِعُونَ ﴿٧٧﴾

**Фаcбир инна ваъдаллоҳи ҳаққ. Фа иммā нурияннака
баъза-л-лази наъидухум ав натаваффаяннака фа илайнā
юрцаъун. 77.**

*77. Пас, сабр кун, батаҳқиқ, ваъдаи Аллоҳ ҳақ аст. Пас, агар
баъзе он чӣ куффорро ваъда медиҳем, ба ту бинамоем ё агар туро
бимиронем, пас, хоҳ ноҳоҳ кофирон ба сӯи Мо бозгардонида
шаванд.*

Табиист, ки агар инсоне барои роҳбарии аҳли диёре омада бошад, чун бубинад, ки қавм на худ роҳи ҳидоятро меёбад ва на ба панду насиҳати ӯ гӯш фаро медиҳад, албатта, ин мард озор меёбаду бесаброна сари қаҳр барои несту нобуд сохтани онҳо ба сӯи ӯ таъоло дуъо мекунад. Бинобар ин, Аллоҳ таъоло ба ҳабиби Худ (с) мефармояд, ки ай Мухаммад (дуруд бар ту), гарчанде ин қавми саркаши кофир туро бовар накунад ҳам, ту сабру бардоштро аз худ нишон деҳ, зеро ваъдаи азоби Аллоҳ барои чунин шахсон, барои ёрии ту ҳақ асту рост. Барои ин қавми саркаш имкон дорад, ки нозилшавии баъзе азобҳои ваъдашударо ҳангоми дар қайди ҳаёт буданат бинӣ.

Ин оят оҳанги дилбардорӣ ва тасалли дорад, ки Аллоҳ таъоло Расули Худ (с)-ро аз арзонӣ доштани нусрату пирӯзӣ бар душианон мужда расонид. Дар ҳақиқат ин ваъда дар ғазои (чанг) Бадр ва ҳангоми фатҳи Макка ва нимҷазираи Араб исботи худро ёфт. Дар он ҳангом пирӯзӣ ҷониби муъминон ва шикаст ҷониби душманони ҳабиби Худо (с) буд.

Аллоҳ таъоло дар давоми оят мефармояд, ки агар рафту вуқӯи ин азобҳои бар душманон ваъдашударо ноида, оламо падруд бигӯӣ ҳам, мутмаин бош, зеро бозгашти охири онҳо ба сӯи мост. Он гоҳ ба онҳо азобҳои аз азоби дунё сахттар раво дида мешавад. Дар ояти зер ӯ таъоло барои тасаллии ҳабиби Худ (с) аз рӯзгори пайғамбарони пешин мисол меорад:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ

نَقْصُصَ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ فَإِذَا

جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

Ва лақад арсалнā русула-м мин қаблика минҳум-м маъ қасаснā ъалайка ва минҳум-м ма-л лам нақсус ъалайк. Ва ма кāна ли расулин ай яътия би āятин иллā би изниллāх.

Фа изā чāа амруллоҳи қузия би-л ҳаққи ва хасира ҳунāлика-л-мубтилун. 78.

78. Ва батаҳқиқ, пеш аз ту расулонро фиристодем. Баъзе аз онҳо ононеанд, ки достони онҳоро барои ту баён кардем ва баъзе аз онҳо ононеанд, ки достони онҳоро барои ту баён накардем. Ва нарасад ҳеч пайғамбареро, ки ояте (нишонае) биёрад, магар бо ҳукму фармони Аллоҳ. Пас, чун ҳукми Аллоҳ биёяд, бо ҳаққу ростӣ файсала карда шавад ва он ҷо зиёни ботилгӯён ошкор шавад.

Аллоҳ таъоло ба Зоти худ қасам ёд намуда, мегӯяд, ки Валлоҳи (қасам) ё Муҳаммад (с) мо пеш аз ту расулони Худро бисёр фиристодем ва онҳоро бо муъҷизаҳо қувват бахшидем. Бо вучуди ин қавмҳояшон бо онҳо муқодала ва кашмакашҳо мекарданд. Пайғамбарии онҳоро дурӯғ меҳисобиданд. Аммо фиристодағони Мо дар муқобили ҳама ранҷу азоби ҳамқавмони худ сабру тоқат менамуданд. Қиссаи баъзе аз онҳоро бароят хабар додем, ки бо қавми худ чӣ муомилаеро пеш гирифта буданд. Ҳамчунин рӯзгори баъзе аз он пайғамбаронро бароят арза надоштем. Қавмҳои ҷоҳил бояд бидонанд, он шахсоне, ки худро пайғамбар муаррифӣ мекунанд, ба онҳо раво нест бе иҷозату фармони Аллоҳ таъоло муъҷизае ба қавми худ нишон бидиҳанд. Зеро ҳар он чӣ, ки онҳо мегӯянд нишон медиҳанд, ҳама бо амри Аллоҳ таъоло амалӣ мегардад. Ин мазмун радди даъвои қурайшиён аст. Қурайшиён бо вучуди дидани муъҷизаҳои ҳазрати Муҳаммад (с) боз аз ӯ (с) талаб намуданд, ки агар ту дар ҳақиқат пайғамбар бошӣ, кӯҳи Сафоро барои мо тилло бигардон. Бар ивази лутфу меҳрубоние, ки Муҳаммад (с) барои ҳидояти қавми худ пеша карда буд, бубинед онҳо чӣ даъвоҳои ноҷо мекарданд.

Хулоса, одати инкоркунандағони ҳақ чунин будааст, ки бо ин қадар муъҷизаҳо талаби онҳо бароварда шавад ҳам, ба сухани пайғамбарон бовар накарда, даъвои муъҷизаи дигар мекунанду назди ҳақ сари таслим ҳам намекунад. Оё он тундравон зиёнкории

худ ва ҳақ будани пайғамбаронро бо дидани муъҷизаҳо маълум насохтанд, ки боз муъҷизаи дигар меҳоҳанд? Албатта сохтанд. Оё онҳо гумон мекунанд, ки ин роҳату осоиш ва тандурустии фаровоне, ки дар ин дунё доранд, дер давом мекунад ва ҳеҷ осебу зиёне ба онҳо намерасад?

Ҳол он ки дар давоми ҳамин оят омадааст, ки вақте муҳлати муайянкардаи он ботилгӯён фаро расад, ҳисоби онҳо аз рӯи адолат сурат хоҳад гирифт ва дар ивази ҳақиқатро инкор карданашон ба азобҳои гуногун гирифтору ба зиёну ҳалокати абадӣ хоҳанд расид. Дар оятҳои зер зикри баъзе ҷаҳорпоён ҳамчу неъматҳои Аллоҳ таъоло барои бандагон зарур, иншоаллоҳ, баён мешавад.

اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْآلَانَ نَعْمَ لَتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾

Аллоҳу-л лази ҷаъала лакуму-л-анъама ли таркабу минҳа ва минҳа таъкулун. 79.

79. Аллоҳ чунон Зотест, ки барои шумо ҷаҳорпоёнро офарид, то бар баъзеи онҳо савор шавед ва баъзеи онҳоро бихӯред.

وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى

الْفَلَكَ تَحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

Ва лакум фиҳа манāфиъу ва ли таблугу ъалайҳа ҳаҷатан фи судурикум ва ъалайҳа ва ъала-л-фулки туҳмалун. 80.

80. Ва шуморо дар онҳо манфиатҳои бисёр аст, то ба мақсаде, ки дар дилҳо доред, бар онҳо савор шуда биравед. Ва Шумо бар ҷаҳорпоён ва бар киштиҳо низ бардошта (савор) мешавед.

وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ فَأَيَّ ءَايَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

Ва юрикум айāтиҳи фа айя айāтиллāҳи тункирун. 81.

81. Ва Аллоҳ ба шумо нишонаҳои Худо менамоёнад. Пас, кадом яке аз оятҳои Аллоҳро инкор мекунад?

Ҳеҷ чиз ба ғайри Ӯ таъоло лоиқу сазовори парастии нест. Аллоҳ таъоло чунон Зотест, ки барои бандагони худ ҷаҳорпоёнро

чун уштур, гов, гӯсфанд ва ғайраро халқ намудаву мусаххар гардонид, то бандагонаш аз онҳо барои манфиатҳои хеш истифода кунанд. Инсон имкон дорад баъзе аз онҳоро барои саворӣ ва баъзеи дигарро барои ғизо ва нарма кардани Замин барои кишукор қобили истифода қарор бидиҳад. Ба хоса бодиянишинҳо бидуни истеъмоли гӯшту шир ва истифодаи пашму пӯсти онҳо зиндагии худро тасаввур карда наметавонанд.

Ҳамчунин уштурро дар бар (хушкӣ) ва киштиро дар баҳр барои аз ҷое ба ҷое кашонидани борҳоятон, мувофиқ ба мақсади дар дил доштаатон, дар ихтиёри шумо қарор дод. Магар офариниши инҳо ва дар зери тасарруфи шумо қарор доштани онҳо неъматӣ арзондоштаи Аллоҳ таъоло барои бандагон нест? Албатта ҳаст!

Агар бо ин мисол, ки далели қудрати беинтиҳои Аллоҳ таъоло мебошад, ба худ наомадеду ба Холиқият ва Ваҳдонияти Аллоҳ таъолоро иқрор нашудед, пас лоақал назар дар худ кунед. Дар ҳар инсон нишонаҳо аз Қудрат ва Ваҳдонияти Ӯ таъоло низ, мавҷуд аст. Чаро эътибор намедихеду эътироф намекунад, ки Аллоҳ ягонаву бемислу монанд асту ҳеҷ маъбӯде ҷуз Ӯ сазовори парастӣ ибодат нест? Худованд нишонаҳои Худро атрофи шумо ба намоиш гузоштааст. Ба атроф назар андозед. Ҳарчи мебинед: кӯҳҳо, растаниҳо, ҳайвонот, ситораҳо ҳама ва ҳама офаридаи Худованданд. Ҳамаи мавҷудот нишонаи қудрати беинтиҳои Парвардигор аст. Ҳамаи инҳоро ба ғайри Аллоҳи ягона кӣ офаридааст? Қадом яке аз нишонаҳои Парвардигорро инкор карда метавонед? Инчунин Қуръону оятҳои он ва аломатҳои рӯи олам бофтаҳои ваҳму ҳаёли ҳар инсон набуда, балки ҳақиқат аст ва инкор шуданро қабул надоранд. Ҳар касе онҳоро нодида мегирад ё беҳирад аст ва ё аз ақл бегона. Ин аст, ки бо ояти зер ба ин чизҳо эътибор доданро Аллоҳ таъоло бори дигар таъкид мекунад.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ

كَانُوا أَكْثَرُ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَءِثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا

كَانُوا يَكْسِبُونَ

**А-фа лам ясиру фи-л-арзи фа янъуру кайфа кона
ъақибату-л-лазина мин қаблиҳим. Канӯ аксара минҳум ва**

**ашадда қуввата-в ва āṣārān̄ фи-л-арзӣ фа м̄ агнā
ъанҳум-м м̄ к̄анӯ яксибӯн. 82.**

82. Оё дар Замин сайр накарданд, то медиданд, ки уқубати кори инсонҳое, ки пеш аз онҳо буданд, чӣ гуна будааст? Онҳо мардуме буданд, ки аз рӯи қувват ва нишонаҳо аз онҳо (дида) бештару сахттар, пас, он чизҳое ки ба даст оварданд, ҳеҷ чиз (бало)-еро аз онҳо дафъ карда натавонист.

Акнун мушрикони, ки на ба насиҳатҳои қуръонӣ гӯш медиҳанд ва на ба насиҳатҳои дидаи ҳақбин. Бо ин саркашӣ ва куфре, ки доранд, бояд ба таърих назар афкананд, дар рӯи замин ба саёҳат рафта, харобазорҳои қадимаро назар кунанд ва ба худ савол бидиҳанд, ки барои чӣ пеш аз онҳо ин қадар шаҳру диёри зиёд зери хок, таги обу санг монда, ба як харобазор мубаддал гардидаанд? Ҳол он ки соҳибони он шаҳрҳо аз инҳо дида дар қаду басту зӯру тавоноӣ даҳҳо маротиба боло буданд. Ҳамчунин аз мушрикони Макка дида, шумораи онҳо хеле зиёдтар буд ва қасру кӯшкҳои баландтару зеботар ҳам доштанд. Ҳоло аз онҳо танҳо нишонаҳо боқӣ мондаасту халос. Ҷавоби саволашон бешак ин аст. Онҳо низ, ба дини ростини Аллоҳ бухлу адоват варзида, ба тадриҷ он кинаҳоро ба зулму ситам расониданд, вале бо вучуди дорои тамоми имкониятҳо будан, дар муқобили лашкари Худо истодагарӣ карда натавониста, куллан саркӯб гардиданду таги хок шуданд. Сабаби дигари ҳалоки онҳо ин буд, ки:

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ

**Фа ламмā чāатҳум русулуҳум би-л-баййинāти фариҳӯ би
м̄ ъиндаҳум-м мина-л ъилми ва ҳāқа биҳим-м м̄ к̄анӯ
биҳи ястаҳзиӯн. 83.**

83. Пас, чун ба онҳо расулони онҳо муъҷизаҳои равшан оварданд, онҳо ба он чӣ аз дониш наздашон буд, шодмон шуданду бо молу ҳоли худ нозиданд. Ва (Худованд) онҳоро ба он чӣ ба он истеҳзо мекарданд, фуру гирифт.

Ин мардуме, ки дар боло зикрашон гузашт, ба сабаби он гирифтори азобҳои гуногун гардиданд, ки чун расулони Аллоҳ барои ҳидояти онҳо бо муъҷизаҳо ва далелҳои зиёд ба даъват пардохтанд, суҳанҳои онҳоро ба инобат нагирифтанд. На

муъҷизаҳои расулонро қабул доштанд ва на далелҳои пешниҳоднамудаи онҳоро. Онҳо (кофирон) бо илму дониши дунёие, ки доштанд, шодмон шуданду ифтихор намуда, кибру ғурур варзиданд. Ҳол он ки дар илми онҳо на нури ҳидоят буду на ваҳйи илоҳӣ. Онҳо ба ҳамин илм қаноат намуда, дину илми пешниҳодкардаи фиристодагони Аллоҳро бо истеҳзо рад намуданд. Ин буд, ки Аллоҳ таъоло барои ин қавмҳои мутакаббиргаштаву тундрав, ки ҳақро масхара карданд, азобҳои гуногунро раво донист. Касе аз онҳо натавонист аз ин азобҳои нозилшуда ҷон ба саломат барад, ҳама яксар ба ҳалокат расиданд. Мақсад чист, ки Аллоҳ таъоло дар китоби худ ин қадар аз қавмҳои пешин ба тақрор ёдрас мекунад? Аввал, Аллоҳ худаш ба посухи ин савол донотар аст. Сониян, то ҷое, ки Парвардигор ба мо фаҳм додааст, меғӯем, ки мурод ин аст, ки шояд инсонҳо лаҳзае сари ин оятҳои пандомез андеша кунанду назаре ба гузаштаҳо намоянд, ки қабл аз онҳо ҳам, дар рӯи замин мардумон умр ба сар бурдаанд ва онон бо сабаби аз роҳи амркардаи илоҳӣ рӯйгардон буданашон ба балоҳои азим мубтало гаштанд. Дур нест, ки чунин азоб шояд бори дигар ба сари наслҳои онҳо низ ба миён ояд. Чун бозгашти ҳама охир ба сӯйи ҳамин Холиқи якто будааст, пас зарур аст, пеш аз марг ризои Ёро дарёфта, дигаронро аз чурму гуноҳ боздошта, ба сӯйи ҳидоят раҳнамоӣ карда шавад. То тавонем ба изни Ё таъоло ба манзили мурод бо хайрият бирасем. Валлоҳу аълам.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ

Фа ламмā раав баъсанā қолӯ āманнā биллāҳи ваҳдаҳу ва кафарнā би мā куннā биҳи мушрикiн. 84.

84. Пас, вақте ки уқубати Маро диданд, гуфтанд: «Ба Аллоҳи ягона имон овардем ва ба он чӣ ки онро ба Худо шарикорандагон будем, мункир шудем».

Ҳеҷ золиме нест, ки дар лаҳзаҳои охири умри худ бетавба аз ин дунё раваду ин суханро нагӯяд. Яъне он ҷамоъае, ки зикрашон гузашт, ё шахсони ба онҳо дар ақида монанд, чун азобу уқубати Аллоҳро бубинанд, ба худ оянду гӯянд, ки акнун донистем, ки Аллоҳи яккаву ягона корсозу мушкулкушои тамоми махлуқот будааст. Мо ба ин Аллоҳи ягона имон овардаем ва аз он чизҳое, ки

онро ба Худо шарик медонистему парастиш мекардем, безор гаштем. Зеро дар ҳақиқат донистем, ки мо дар нодонӣ фурӯ рафта, гумроҳ гашта будем. Афсӯс, чизҳое, ки мо парастиш мекардем, ҳама назди Аллоҳи ягона очиз буда, имрӯз аз онҳо ҳеҷ суде набудааст. Магар аз ин дарки нобаҳангоми ҳақиқат, пушаймонӣ ва худро надомат кардану имон овардан ба кофирону мушрикони ягон ғоиде ҳаст? Посухи ин суолро аз ояти зер хоҳем дарёфт:

فَلَمْ يَكُنْ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهُ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي

عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَاكَ الْكَافِرُونَ

Фа лам яку янфаъухум иманухум ламма раав баъсанā.
Суннаталлоҳи-л-лати қад халат фи ъибāдиҳи ва хасира
хунāлика-л-кāфирун. 85.

85. Пас, вақто ки уқубати Моро диданд, имон оварданд, локин имон оварданашон онҳоро нафъ дода натавонист. Чунин аст одати Аллоҳ, ки бар ҳақиқат бар бандагони Ё гузаштааст. Ва кофирон он гоҳ зиёнкор шуданд.

Бешак, одати бисёре аз мардум чунин аст, ки аз роҳи инкору имон наовардан пеш мераванд. Чун ба ғаму андӯҳ ва азоб гирифтор мешаванд, пас мушти надомат бар сар мезананд, оҳу афсӯсу дарег меҳӯранд ва ба хатову гуноҳи хеш иқрор шуда, ҳасрат мекунанд, ки кош, чунин мекардаму чунон. Чунин шахсон бояд яқин донанд, ки одати Аллоҳ таъоло чунин аст, ки тавбаи ба таъхир афтодари қабул насозад. Аллоҳ таъоло тавбаву ниёиши қавмҳои пешиниёни саркашро, ки дар лаҳзаҳои охир баъди муоинаи азоб карда буданд, қабул накарда буд. Чун тавбаи мучримону кофирон, чуноне ки дар ояти 91-уми сураи “Юнус” дар боби Фиръавн гузашт, пазируфта намешавад, мулкашон дар ивази гуноҳҳояшон харобу валангор ва худашон барбод шуданд. Набӣ (с) дар ҳадисашон фармуданд: **“Албатта Аллоҳ таъоло тавбаи банди худро то ҷон ба гулӯяш омадан қабул мекунад”**. Акнун, ки ҷон ба гулӯ дар ғар-ғара даромад, мурдани худро мисли Фиръавн муоина намуд, дигар тавбаю имонаш қабул нест. Аз ҳамин ҷиҳат кофирон дар зиёни абадӣ мемонанд.

Худовандо, моро аз чунин рӯз ва аз чунин хусрон нигоҳ дор. Омин.

Бо раҳмати Парвардигор ва бо сурури том эзоҳи сураи “Ғофир” ба охир расид. **Ва лиллаҳил ҳамд.**